



1951

η φύση

ΤΕΥΧΟΣ 114

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ / ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2006



ΦΥΣΗ ♦ ΓΝΩΣΗ ♦ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

η φύση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 114

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ / ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2006



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

Τηλ.: 210-3224944, 210-3314563, FAX: 210-3225285

E-mail: hspn@hol.gr - Ιστοθέση: www.eepf.gr

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: **Γιώργος Σφήκας**

Αντιπρόεδρος: **Μαρία Ρουσομουστακάκη**

Γεν. Γραμματέας: **Μάκης Απέργης**

Αναπλ. Γεν. Γραμματέας: **Λεωνίδας Κόλλας**

Ταμίας: **Γιάννης Χατζηνικολαΐδης**

Έφορος Εκδηλώσεων: **Ντόναλντ Μάθιους**

Μέλη: **Μαρτίνος Γκαϊτίλχ, Νίκος Πέτρου,**

Γεωργία Φέρμελη, Τίμος Χαραλαμπόπουλος

Επίτιμος Πρόεδρος: **Πέτρος Μπρούσαλης**

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Μυρτώ Απέργη, Μάκης Απέργης,

Μαρτίνος Γκαϊτίλχ, Λεωνίδας Κόλλας,

Ντόναλντ Μάθιους, Πέτρος Μπρούσαλης,

Μαρία Ρουσομουστακάκη, Νίκος Πέτρου

Εκδότης - Υπεύθυνος ύλης

Μάκης Απέργης, Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

Τα ενυπόγραφα άρθρα αντιπροσωπεύουν τις απόψεις των συγγραφέων και όχι αναγκαστικά της Εταιρίας.

Καλλιτεχνική επιμέλεια - σελιδοποίηση

Μάκης Απέργης - Μυρτώ Απέργη

Επιμέλεια προεκτύπωσης - εκτύπωσης

Άρης Βιδάλης

Τυπογραφείο: **ΦΩΤΟΛΙΟ ΤΥΡΙΣΟΝ Α.Ε.**

Τιμή Τεύχους 3 ΕΥΡΩ

Στα μέλη διανέμεται δωρεάν.

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

Ευχαριστούμε θερμά το **Ίδρυμα Μποδοσάκη** για την ευγενή χορηγία του προς την Εταιρία μας, που συμβάλλει στην έκδοση του περιοδικού «Η Φύση».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περιβαλλοντική εκπαίδευση	(Μ. Απέργης)	3
Βοτανικές αναμνήσεις	(Π. Μπρούσαλης)	4
Μαϊνάλο	(Φ. Παπαχατζής)	6
Χλωρίδα και βλάστηση της Λέσβου	(Γ. Μπαζός)	8
Ένα μουσείο - ένας κόσμος!	(Σ. Αδαμαντιάδου)	11
Κεραμικός	(Α. Παπαδοπούλου)	12
Μέγας Αλέξανδρος και χλωρίδα	(Μ. Απέργης)	14
Οι Πράσινες Ταράτσες	(Μ. Ρουσομουστακάκη)	16
Παιώνιες στην Όχη	(Μ. Απέργη)	18
Το Καστελλόριζο με ολική έκλειψη ηλίου	(Μα.Α.)	19
Αριστερόστροφα σαλιγγάρια	(Μ.Α.)	20
Μνημεία της Φύσης - η ελιά «Εύα»	(Ε. Κλουκιώτης)	21
Δώδεκα μήνες φυλακή		21
Δυτική Ροδόπη	(Ν. Πέτρου)	22
Φοίνικες και σκαβάρια	(Ν. Θυμάκης, Τ. Ανδρισσόπουλος)	28
ΕΕ, Ελλάδα και βιοποικιλότητα	(Μα.Α.)	30
Πετάει, πετάει η μέλισσα	(Γ. & Κ. Νιώτη)	31
Μπορούμε να ελπίζουμε	(Β. Ηλιόπουλος)	31
Μια καλή πρωτοβουλία ανακύκλωσης	(Η. Κόλλα)	31
Βιβλιοπαρουσίαση	(Ν. Π., Μα.Α., Μ.Α.)	32
Φύση και γέλιο		33
Προς τα μέλη της ΕΕΠΦ		34
Εκδηλώσεις με συμμετοχή της ΕΕΠΦ	(Μα.Α., Α.Β.)	35
“Γαλάζιες Σημαίες”	(Μα.Α., Α.Β., Θ.Κ.)	37
“Οικολογικά Σχολεία”	(Σ. Πλατανισιώτη)	38
“Νέοι Δημοσιογράφοι”	(Α. Βαβούρη, Γ. Φέρμελη)	39
“Φύση χωρίς Σκουπίδια”	(Μ.Ρ., Α.Β., Π.Μ.)	40
“Μαθαίνω για τα Δάση”	(Π.Μ.)	41
“Πράσινες Γωνιές”	(Π.Μ.)	42
Στην ανοιξιάτικη Κεφαλονιά	(Γ. Χατζηνικολαΐδη)	43
Εκδρομή στη Βόρειο Ευβοία	(Ν. Αθανασίου)	44
Πεζοπορία στον Ολίγυρτο	(Λ. Κόλλας)	44
Τριήμερο στις πηγές του Αχελώου	(Λ. Χατζηφαντωνίου)	45
Ομιλίες	(Λ.Κ., Μα.Α.)	45
Πρόγραμμα εκδρομών και εκδηλώσεων		46
Εγγραφές μελών-δωρεές		47

*Η φωτογραφία του οπισθόφυλλου του τεύχους 113 είναι της **Ρένας Καρακατσάνη** και όχι του Γιώργου Σφήκα, όπως αναφέρθηκε εκ παραδρομής.*

Εξώφυλλο: Εγκρεμνοί Λευκάδας (Φωτ. Ν. Πέτρου)

Περιβαλλοντική εκπαίδευση

Εμείς, οι ενήλικες Έλληνες, είμαστε υπεύθυνοι για την υποβάθμιση της Φύσης στη χώρα μας τα τελευταία πενήντα χρόνια. Έχουμε βάλει να καταστρέψουμε ένα ανεκτίμητο αγαθό για να καρπωθούμε πρόσκαιρα ωφέλη, αντί να το διαχειριστούμε με σύνεση και να το προφυλάξουμε για τις επόμενες γενεές.

Εντυχώς, τα σημερινά παιδιά δεν φαίνεται να μας μοιάζουν. Έχουν πολύ μεγαλύτερο ενδιαφέρον για το φυσικό κόσμο γύρω τους και αγκαλιάζουν ζεστά την περιβαλλοντική εκπαίδευση στα σχολεία, όταν αυτή τους προσφέρεται. Μεταφέρουν δε τις γνώσεις και την ευαισθησία τους πολύ αποτελεσματικά στην οικογένεια και την τοπική κοινωνία. Έτσι, μπορούν, πολλές φορές, να καταφέρουν ό,τι δεν κατάφεραν μέχρι τώρα οι ενήλικες. Αυτό παρατηρούμε επί πολλά χρόνια στα 1.300 περίπου σχολεία που συμμετέχουν στα πέντε Θεματικά Δίκτυα της ΕΕΠΦ: Οικολογικά Σχολεία, Νέοι Δημοσιογράφοι, Φύση χωρίς Σκουπίδια, Πράσινες Γωνιές και Μαθαίνω για τα Δάση. Οι σημερινοί μαθητές, ως αυριανοί πολίτες, είναι η καλύτερη επένδυση για να αντιμετωπισθούν τα περιβαλλοντικά προβλήματα της Ελλάδας.

Η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης έχει ως αποστολή της να ενημερώνει και να ευαισθητοποιεί, τόσο τους Έλληνες, όσο και αυτούς που αγαπούν την Ελλάδα, για την φυσική κληρονομιά της χώρας μας και να δραστηριοποιείται για την προστασία της.

Σήμερα, λιγότερο από το ένα πέμπτο των σχολείων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ασχολείται ενεργά με θέματα περιβαλλοντικά. Όμως, ο αριθμός τους αυξάνεται ραγδαία. Η διαφορά μπορεί να προέλθει κυρίως από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και, ιδίως, την Υπουργό, αν προωθήσει την περιβαλλοντική εκπαίδευση σαν βασικό στοιχείο της εκπαιδευτικής προσπάθειας. Και, όντως, φαίνεται να γίνεται κάποια τέτοια κίνηση, με την ίδρυση και ενίσχυση Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ανά τη χώρα και την υποστήριξη Θεματικών Δικτύων, όπως είναι αυτά της Εταιρίας μας, για την ενέργεια, το νερό, τα απορρίμματα, τα δάση, το πράσινο στις πόλεις κ.α.

Η περιβαλλοντική εκπαίδευση αφορά όλες τις ηλικίες μαθητών, από το Νηπιαγωγείο μέχρι το Λύκειο. Η επιτυχία της εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, από τους εκπαιδευτικούς, που πρέπει και να πιστεύουν στη σημασία της και να έχουν διάθεση προσφοράς. Παράλληλα, όμως, χρειάζονται βοήθεια: επιμόρφωση, διδακτικά εφόδια, διαθέσιμες ώρες στο σχολικό ωράριο, ηθική και υλική αναγνώριση.

Σε πολλά, μπορεί να βοηθήσει αποτελεσματικά μια περιβαλλοντική οργάνωση, όπως η δική μας. Διαθέτουμε ασφαλώς χρήσιμες και πρακτικές γνώσεις για περιβαλλοντικά θέματα, γιατί συγκεντρώνουμε ανάμεσα στα μέλη μας πολλούς από εκείνους, τους περισσότερους ίσως, που τα κατέχουν καλύτερα στη χώρα μας. Κάνουμε καθημερινή πράξη τη προστασία του περιβάλλοντος στην Ελλάδα, αναλαμβάνοντας έργα και παρεμβαίνοντας εκεί όπου διαπιστώνουμε απειλές. Είμαστε ενημερωμένοι για τις εξελίξεις παγκοσμίως, γιατί συμμετέχουμε σε διεθνείς περιβαλλοντικούς οργανισμούς. Έχουμε ζήλο και ανιδιοτέλεια για το έργο που επιτελούμε. Χορηγοί μας εμπιστεύονται με το χρήμα τους και το διοχετεύουμε απλόχερα προς τα σχολεία. Ακόμη, κινούμε μεγάλο αριθμό εθελοντών που ενισχύουν την προσπάθειά μας. Είμαστε, τελικά, ένας κοινωνικός φορέας από τον οποίον το σχολείο έχει πολλά να ωφεληθεί.

Δεν είναι η δουλειά μας να μπούμε στην τάξη – αυτό είναι έργο των εκπαιδευτικών. Εμείς πρέπει πρωτίστως να ενισχύουμε τους εκπαιδευτικούς, παρέχοντάς τους εκείνα τα πρόσθετα εφόδια που είμαστε σε θέση να τους προσφέρουμε.

Όσοι περισσότεροι μαθητές συμμετέχουν στην περιβαλλοντική εκπαίδευση, τόσο μεγαλύτερος θα είναι και ο αριθμός των Ελλήνων, νέων αλλά και ενηλίκων, που θα ευαισθητοποιηθούν για θέματα περιβάλλοντος. Έχουμε την ελπίδα ότι θα είναι κάποτε αρκετοί, ώστε να είναι υπολογίσιμοι, για να σταματήσουμε αυτόν τον κατήφορο που έχει πάρει η Φύση στην Ελλάδα. ■

Μάκης Απέργης

Βοτανικές αναμνήσεις

Κείμενο και φωτογραφίες του Πέτρου Μπρούσαλη

Οι παρακάτω αφηγήσεις είναι αφιερωμένες σε όλους εκείνους τους φίλους που έχουν μαγευτεί από την ομορφιά και τον πλούτο των αγριολούλουδων του τόπου μας. Όσοι αγαπούν την φύση είναι αναπόφευκτο ότι, σε κάποια στιγμή, θα στρέψουν την προσοχή τους στα πολύχρωμα λουλούδια που κοσμούν τους κάμπους, τους λόφους και τα βουνά. Μερικοί αρκούνται να τα θαυμάζουν, άλλοι να μαζεύουν μπουκετάκια και άλλοι να τα φωτογραφίζουν, ή ακόμα και να τα ζωγραφίζουν.

Υπάρχουν όμως και μερικοί στους οποίους τα κομψοτεχνήματα αυτά της φύσης εξασκούν μια ακαταμάχητη γοητεία και τους παρακινούν να τα κοιτάξουν προσεχτικότερα και να μελετήσουν τα μυστικά της ζωής τους. Αυτό αρχίζει σαν ένα χόμπυ, αλλά σε ορισμένους καταλήγει να γίνει σχεδόν ένας τρόπος ζωής. Σ' αυτή την κατηγορία ανήκω κι'εγώ και στη συνέχεια παραθέτω μερικές αναμνήσεις που θέλω να ελπίζω ότι θα διασκεδάσουν μερικούς.

Τα πρώτα «πούλουδα», λουλούδια στην ιωνική διάλεκτο, που κίνησαν το ενδιαφέρον μου, ήταν τα πανύψηλα αφιδόνια, η υπνοφόρος παπαρούνα, που κοσμούσαν το περιβάλλον του νονού μου. Με ένα σουγιαδάκι, μου άρεσε να χαράζω τις γαλάζι-

Comperia comperiana



Aristolochia cretica

ες κάψες για να τρέξει το πηχτό άσπρο γάλα, που αργότερα βέβαια έμαθα ότι ήταν η πρώτη ύλη για το όπιο. Οι θείες μου μου μάθαιναν τότε πώς, με τα πέταλα από τις κόκκινες παπαρούνες, να φτιάχνω μικροσκοπικά γυναικεία φουστανάκια ή με την πίεση του δαχτύλου ν'ανοίγω το στόμα από τα πολύχρωμα σκυλάκια. Διασκέδαζα ακόμα με το σουβλερό σπόρο των γερανίων που, όταν τον στήριζες σ'ένα ύφασμα, άρχιζε να γυρίζει σαν το δείκτη ενός ρολογιού, ή ακόμα με τα στάχυα, που όταν τα 'βαζες μέσα στα μανίκια, ανέβαιναν μέχρι τη μασχάλη, όταν έκανες απότομες κινήσεις. Όλα αυτά τα παιχνιδάκια νομίζω πως είναι σήμερα άγνωστα στα παιδιά των πολυκατοικιών.

Οι πρώτες μου βοτανικές απορίες φάνηκαν όταν, αργότερα, στους λόφους του Παλαιού Φαλήρου, την περιέργειά μου κίνησαν τα αλλόκοτα μικρά λουλούδια των ορχεοειδών και ιδιαίτερα αυτά του γένους *Ophrys*. Σε περιπάτους με τη νονά μου στον Εθνικό Κήπο, ιδιαίτερη έλξη είχαν για μένα οι κομψές καμπανούλες του *Abutilon davisii*, αλλά και οι μικρές πινακίδες των δένδρων με τα λατινικά ονόματα, που ήταν η πρώτη μου επαφή με τη συστηματική βοτανική.

Με το σχολείο, τα ταξίδια, τα αθλητικά και τα κοσμικά, όλα αυτά ξεχάστηκαν μέχρι τη συγκλονιστική ανακάλυψη της γοητείας του φυσικού κόσμου, σ'εκεινή την αποκαλυπτική εκδρομή στην Πάρνηθα που έχω περιγράψει στο βιβλίο μου «Ενενήντα χρόνια συννεφιάς και λιακάδες».

Φύση σημαίνει και αγριολούλουδα. Και εδώ θυμούνται ένα διαγωνισμό της Περιγητικής Λέσχης για την καλλίτερη παρουσίαση αγριολούλουδων από

τις εκδρομές όπου, αντί να εκθέσω ένα μπουκέτο από ανεμώνες ή κάτι άλλο, έφτιαξα ένα μικροσκοπικό κήπο, με ένα σπασμένο καθρεφτάκι που να παριστάνει λιμνούλα και από πάνω μια πέργκολα, που διακόσμησα με διάφορα μικρά αγριολούλουδα, σαν νά'τανε μικρές πολύχρωμες περικοκλάδες.

Από αυτά τα μικρά αγριολούλουδα άρχισε το ενδιαφέρον μου για την ελληνική χλωρίδα. Αγόρασα αμέσως το τρίτομο έργο του Καθηγητού Διαπούλη και βάλθηκα στη μελέτη των φυτών του τόπου μας. Σύντομα, όμως, κατάλαβα ότι ήταν δύσκολο να βρω άκρη μέσα στην πολύπλοκη κατάταξη των φυτών και τις κλειδες προσδιορισμού. Παρ'όλιγο να εγκαταλείψω την προσπάθεια, αλλά το βιβλίο του Άγγλου διπλωματικού υπαλλήλου Atchley, με τις πολύχρωμες ακουαρέλες των λουλουδιών της Αττικής, αναζωπύρωσε το ενδιαφέρον μου. Αντί για συλλογή ξηραμένων φυτών, προτίμησα να ζωγραφίζω όσα φυτά συνέλεγα. Κατάλαβα, όμως, και πάλι ότι δεν θα μπορούσα να προχωρήσω πολύ χωρίς τη βοήθεια κάποιου ειδικού. Έτσι, μια μέρα πήγα και βρήκα τον Διαπούλη μ'ένα ματσάκι από λουλούδια της Πάρνηθας. Μου προσδιόρισε το *Lamium garganicum*, αλλά για τα υπόλοιπα πέταξε κάτι ονόματα, που μ'έκαναν αργότερα να καταλάβω ότι ο κ. Καθηγητής ήθελε μάλλον να με ξεφορτωθεί... Σιγά-σιγά γνώρισα και άλλους φίλους των λουλουδιών της Αττικής, όπως τον Κωνσταντίνο Γουλιμή, την Ελένη Ευκλείδου, την Καίτη Αργυροπούλου, τη Νίκη Γουλανδρή και τελικά τον Λεωνίδα Πινάτση, που για πολλά χρόνια θα γίνει ο σοφός δάσκαλός μου. Αξέχαστα τα πρωινά της Δευτέρας όπου, κλειδωμένοι στο γραφείο του, στον Πειραιά, ξεχνούσαμε τα βαπόρια και τους μπελάδες τους και εξετάζαμε τα φυτά που είχε μαζέψει την Κυριακή. Η ξαφνική απώλεια του δάσκαλου και φίλου, υπήρξε για μένα ένα πολύ βαρύ πλήγμα. Δεν μπορώ ακόμα να ξεχάσω τη συγκίνηση που με κατέλαβε όταν, στην κηδεία του, έβγαλα ένα μικρό λογίδριο και εναπόθεσα στο φέρετρό του λίγα λουλούδια του βουνού.

Όταν απόκτησα την ικανότητα να προσδιορίζω μόνος μου τα φυτά, το ενδιαφέρον μου για τη βοτανική έγινε πραγματικό πάθος και άρχισαν οι εκδρομές να γίνονται κυνήγι για την ανακάλυψη των σπάνιων και ενδημικών φυτών του τόπου μας.

Έχω περιγράψει και αλλού τη συγκίνηση και την ικανοποίηση που αισθάνεται κανείς όταν, μετά από πολύμηνες και συχνά πολύχρονες αναζητήσεις, ανακαλύψει τον ποθητό θησαυρό! Αναρωτιέμαι, συχνά, ποιά είναι τα διαλεχτά φυτά που μου έδωσαν τις μεγαλύτερες χαρές; Δύσκολο να διαλέξω μεταξύ της τεράστιας άσπρης παιώνιας της Εύβοιας, της απίστευτα δυσεύρετης *Comperia comperiana* της Λέσβου, της *Jancaea heldreichii* του Ολύμπου ή της αλλόκοτης Κρητικής αριστολόχιας. Δεν μπορώ όμως να ξεχάσω και την πρώτη μου συνάντησή με



Paeonia peregrina

την μικρούλα, αλλά πανέμορφη *Tulipa cretica* ή τη μαβιά, σχεδόν μαύρη *Fritillaria obliqua* της Πάρνηθας. Πώς να μη θυμηθώ και το πρώτο αντίκρισμα της κατακόκκινης *Paeonia peregrina*, στο βάζο μιας ταβερνούλας του Ζαγοριού, ή την *Ramonda serbica* στο πέτο μιας συνορειβάτισσας. Μεγάλη όμως ήταν και η ικανοποίηση όταν, μετά από συστηματική έρευνα στις κλειδες των παλαιών και νέων χλωρίδων, εύρισκε κανείς το επιστημονικό όνομα του σπάνιου φυτού. Τα λατινικά ονόματα της βοτανικής δεν λένε πολλά πράγματα στον πολύ κόσμο, αλλά φαντάζουν σαν μαγικές λέξεις στους μεμνημένους και σαν φωτεινοί φάροι στις αναμνήσεις όλων εκείνων που τα χρόνια ή απρόσμενες αναπηρίες έχουν καθλώσει μακριά από τον ανάλαφρο αέρα των ψηλών βουνών. ■

Tulipa cretica



Μαίναλο

Κείμενο και φωτογραφίες
του Φώτη Παπαχατζή

Το Μαίναλο είναι ένας ορεινός όγκος στο Νομό Αρκαδίας, στο κέντρο της Πελοποννήσου. Αποτελείται από τρία τμήματα: Δυτικό, Ανατολικό και Βόρειο. Κύριο χαρακτηριστικό του οι πολλές ομαλές κορυφές και τα εκτεταμένα δάση αμιγούς κεφαλλονίτικου ελάτου (*Abies cephalonica*), έκτασης 450.000 στρεμμάτων περίπου. Ψηλότερο σημείο του είναι η κορυφή Οστρακίνα, 1980 μέτρα ύψος, στο Ανατολικό τμήμα, και η κορυφή Φραγκοβούνι, 1646 μέτρα, στο Δυτικό. Ανάμεσα στις κορυφές υπάρχουν πολλά μικρά διάκενα που παλαιότερα καλλιεργούνταν, ενώ σήμερα καλύπτονται σιγά-σιγά από δάσος. Δύο ποτάμια με μόνιμη ροή υπάρχουν στην περιοχή: ο Λούσιος, που πηγάζει από το Μαίναλο και προχωρά πέφτοντας στον Αλφειό, και ο Μυλάοντας που διασχίζει το Δυτικό Μαίναλο και καταλήγει στο Λάδωνα. Και τα δύο ποτάμια



Κοκκινοθαίμη

δημιουργούν αρκετά μεγάλα απόκρημνα φαράγγια με ιδιαίτερο αισθητικό ενδιαφέρον. Η χλωρίδα είναι αρκετά πλούσια, με κύριο εκπρόσωπο το έλατο, που σχηματίζει, λόγω του αναγλύφου, αλλά και του μικροκλίματος της περιοχής, ένα ιδιαίτερης αξίας δάσος, το οποίο χειρίζεται το Δημόσιο μέσω της Δασικής Υπηρεσίας. Το έλατο συμπληρώνουν με την παρουσία τους κυρίως πουρνάρια και αγριόκεδρα. Η πανίδα, όπως και στα άλλα βουνά της Πελοποννήσου, περιορίζεται στα μικρά θηλαστικά (αλεπούδες, κουνάβια, ασβόι, λαγοί, αγριογούρουνα) και σε αρκετό αριθμό πουλιών (τουλάχιστον 50 είδη φωλιάζουν στο χώρο του δάσους).

Η περιοχή κατοικείται από τα αρχαία χρόνια. Πιο γνωστή πόλη, το Μεθύδριο, κοντά στη σημερινή Βυτίνα, που το αναφέρει ο Πausanias. Επίσης, στα νεώτερα χρόνια ακμάζουν η Δημητσάνα, η Στεμνίτσα και η Βυτίνα, γνωστοί τουριστικοί προορισμοί.

Η αστυφιλία μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οδήγησε στην ερήμωση σχεδόν των οικισμών, τόσο που στη δεκαετία του 1970 ελάχιστοι ηλικιωμένοι παρέμεναν εκεί. Σήμερα η κατάσταση είναι κάπως διαφορετική: τα σπίτια συντηρούνται, καινούργια κτίζονται, αναπτύσσεται ο τουρισμός και αυξάνεται η τιμή της γης. Ταυτόχρονα εμφανίζονται νέοι κίνδυνοι: άναρχη δόμηση εντός του δάσους, αυξημένος κίνδυνος πυρκαγιών. Μάλιστα, το 2000, μεγάλη φωτιά κατέστρεψε σημαντικό κομμάτι ελατοδάσους στο νότιο μέρος του Δυτικού Μαίναλου. Μικρότερη, το 2003, έκαψε 200 στρέμματα στο ιστορικό Λιμποβίσι, γενέτειρα του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.

Η τουριστική ανάπτυξη δυστυχώς δεν συμβαδίζει με αντίστοιχη ανάπτυξη της ευαισθησίας και της υπευθυνότητας της τοπικής κοινωνίας και αυτοδιοίκησης σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, περιβάλλον που στη συγκεκριμένη περίπτωση φέρνει την οικονομική-τουριστική αυτή δραστηριότητα. Η παντελής αδιαφορία στην ενίσχυση του έργου της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας στην πρόληψη και καταστολή των πυρκαγιών έχει ως αποτέλεσμα την ύπαρξη μεγάλων αδυναμιών στην αντιμετώπισή τους. Η αδιαφορία, επίσης, ενδεχομένως



Γαβαζοπαπαδίτσα
Νεαρός Κότσουφας





Το Μαϊναλο το χειμώνα

Κοκκινότσιροβάκος

σκόπιμη, της Πολιτείας στον αποφασιστικό έλεγχο της δόμησης εκτός των ορίων των οικισμών, μέσα στο ελατοδάσος, δείχνει πολλά για την τύχη της περιοχής. Φυσικά, αυτοί που θα πληρώσουν, ως συνήθως, στο τέλος, αυτήν την νοοτροπία ανάπτυξης – εξάντληση με ημερομηνία λήξης των φυσικών πόρων – είναι οι ντόπιοι. Η δράση του καθενός μας ας είναι η πρώτη σκέψη στο μυαλό αν θέλουμε η αυριανή μέρα να είναι, αν όχι καλύτερη, τουλάχιστον όχι χειρότερη από τη σημερινή. ■



Σπουργίτες

Χοντρομύτης



Χλωρίδα και βλάστηση της Λέσβου

Κείμενο και φωτογραφίες του Γιάννη Μπαζού

Η χλωρίδα της Λέσβου προσήλκυσε στο παρελθόν το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών σημαντικότεροι από τους οποίους υπήρξαν οι Κωνσταντίνος Κανταρτζής (C. A. Candargy 1889, 1890, 1891, 1892), Παλαιολόγος Κανταρτζής (P. C. Candargy 1892, 1897, 1898, 1899) και Karl Heinz Rechinger (1943).

Κατά τη διάρκεια της δικής μας μελέτης πραγματοποιήθηκαν 26 επισκέψεις στη Λέσβο καταγεγραμμένες σε όλες τις εποχές του έτους, με 153 ημέρες εργασίας στο πεδίο. Συνολικά συλλέχθηκαν περίπου 3.000 δείγματα Πτεριδοφύτων και Σπερματοφύτων. Εξετάσθηκαν επίσης περίπου 760 δείγματα του Καθηγητή κ. Αρτέμη Γιαννίτσου, καθώς και κάποια δείγματα άλλων ερευνητών ή συλλεκτών, που βρίσκονται κατατεθειμένα σε Herbaria της Ελλάδας και του εξωτερικού.

Με βάση την έρευνά μας, προέκυψε ότι η χλωρίδα της Λέσβου αποτελείται από 1516 είδη και υποείδη τραχειοφύτων, τα οποία ανήκουν σε 597 γένη 119 οικογενειών. Από αυτά 26 είναι Πτεριδόφυτα, 10 Γυμνόσπερμα, 1123 Αγγειόσπερμα Δικοτυλήδονα και 357 Αγγειόσπερμα Μονοκοτυλήδονα. Πολυπληθέστερες σε αριθμό ειδών οικογένειες είναι τα: *Leguminosae* (167 taxa), *Gramineae* (163 taxa), *Compositae* (155 taxa), *Caryophyllaceae* (69 taxa), *Cruciferae* (69 taxa), *Orchidaceae* (68 taxa), *Labiatae* (53 taxa), *Liliaceae* (53 taxa) και *Umbelliferae* (52 taxa), οι οποίες αντιπροσωπεύουν περίπου το 56% του συνόλου.

Από την ανάλυση των βιομορφών προέκυψε ότι το 49,1% των φυτών της Λέσβου ανήκει στα θερόφυτα (Th), το 21,0% στα ημικρυπτόφυτα (H), το 14,8% στα γεώφυτα (G), το 7,4% στα φανερόφυτα (Ph), το 6,3% στα χαμαίφυτα (Ch) και το 1,5% στα υδρόφυτα (Hyd). Η υπεροχή αυτή των θεροφύτων δικαιολογείται πλήρως από την έλλειψη πολύ υψηλών ορέων, τις θερμές και ξηρές βιοκλιματικές συνθήκες και, κατά συνέπεια, από τον έντονο μεσογειακό χαρακτήρα του κλίματος της Λέσβου.

Απόλυτα αναμενόμενα ήταν και τα αποτελέ-

σματα που προέκυψαν από τη χωρολογική ανάλυση της χλωρίδας της Λέσβου, κατά την οποία βρέθηκε ότι το 58,2% των γεωστοιχείων ανήκει στην ομάδα των μεσογειακών. Ο ενδημισμός της Λέσβου είναι πολύ μικρός συγκρινόμενος με άλλες περιοχές της Ελλάδας. Από τα 1516 taxa της χλωρίδας μόνο τα 3 είναι ενδημικά της Λέσβου (*Alyssum lesbicum* P. Cand., *Alyssum xiphocarpum* P. Cand., *Fritillaria theophrasti* Kamari & Phitos), ενώ υπάρχουν ακόμη 3 ενδημικά των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, 1 ενδημικό των νησιών του Αιγαίου και 7 ελληνικά ενδημικά με ευρύτερη εξάπλωση. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν ακόμη τα taxa που εξαπλώνονται στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και σε περιοχές της Ανατολίας, κυρίως της Δ. και της ΝΔ., και αποδεικνύουν τη στενή φυτογεωγραφική σχέση της Λέσβου με τις ακτές της Μικράς Ασίας. Αναφέρουμε ενδεικτικά τα taxa *Centaurea reuterana* Boiss., *Centaurea urvillei* DC. subsp. *urvillei*, *Haplophyllum megalanthum* Bornm., *Sideritis sipylea* Boiss. και *Silene urvillei* Schott ex d'Urv.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η χλωρίδα των εποχιακών τελμάτων της Λέσβου. Τα εποχιακά τέλματα είναι μικροί αβαθείς νερόλακκοι, οι οποίοι κρατούν νερό κατά τη διάρκεια της άνοιξης και προοδευτικά αποξηραίνονται μέχρι το καλοκαίρι. Βρίσκονται κυρίως στο βόρειο και δυτικό τμήμα του νησιού, συνήθως πάνω σε ηφαιστειακά πετρώματα. Εποικίζονται από ορισμένα φυτά μικρού μεγέθους, πολλά από τα οποία είναι δυτικοευρωπαϊκής ή δυτικομεσογειακής προέλευσης και συνήθως σπάνια στην Ελλάδα.

Περίπου 110 είδη και υποείδη της Λέσβου είναι σπάνια και περιλαμβάνονται σε καταλόγους απειλούμενων ειδών, ενώ κάποια από αυτά προστατεύονται από την ελληνική και τη διεθνή νομοθεσία. Έξι περιλαμβάνονται στο Red Data Book of Rare and Threatened Plants of Greece (Phitos et al. 2005). Πρόκειται για τα είδη *Cephalanthera epipactoides* Fischer & C.A. Meyer, *Comperia*

Haplophyllum megalanthum



Tulipa undulatifolia





Alyssum lesbiacum

comperiana (Steven) Aschers. & Graebn., *Datisca cannabina* L., *Festuca pseudosupina* Vetter, *Pilularia minuta* Durieu και *Tulipa undulatifolia* Boiss.

Ακόμη υπάρχουν 31 που προστατεύονται από το Προεδρικό Διάταγμα 67/81, 73 από τη Σύμβαση CITES, 5 από τη Σύμβαση της Βέρνης, 58 περιλαμβάνονται στους καταλόγους του WCMC και 2 σε Παραρτήματα της Οδηγίας 92/43/ΕΕ.

Οι κύριοι τύποι βλάστησης της Λέσβου είναι θαμνώνες (φρύγανα και αείφυλλα σκληρόφυλλα), τα δάση θερμόφιλων κωνοφόρων (*Pinus brutia* Ten.), τα δάση ορεινών κωνοφόρων (*Pinus nigra* Arnold), τα δάση φυλλοβόλων (*Quercus* spp. και *Castanea sativa* Miller) και διάφοροι τύποι αζωνικής βλάστησης.

Τα φρύγανα εντοπίζονται κυρίως στη δυτική Λέσβο σε περιοχές που βόσκονται έντονα. Συναντώνται ακόμη σε περιοχές που έχουν καεί πρό-

σφατα ως ενδιάμεσο στάδιο της φυσικής αναγέννησης των δασών και σε περιοχές που καλλιεργούνταν παλαιότερα και τα τελευταία χρόνια έχουν εγκαταλειφθεί.

Οι θαμνώνες αείφυλλων σκληρόφυλλων είναι διάσπαρτοι σε όλο το νησί και χαρακτηρίζονται από την επικράτηση του είδους *Quercus coccifera* L. (πουρνάρι).

Τα δάση *Pinus brutia* (τραχεία πεύκη) καλύπτουν τη μεγαλύτερη έκταση των δασών της Λέσβου. Η σύνθεση του θαμνώδους υπορόφου ποικίλει ανάλογα με το γεωλογικό υπόστρωμα και τις ανθρωπίνες επιδράσεις.

Τα δάση *Pinus nigra* (μαύρη πεύκη) καλύπτουν μικρή έκταση σε υψόμετρα μεγαλύτερα των 700 μ. Η παρουσία των δασών της *Pinus nigra* έχει μεγάλη σημασία για τη βιοποικιλότητα στην περιοχή του Αιγαίου, καθώς πρόκειται για τύπο βλάστησης που πολύ σπάνια συναντάται στα νησιά.

Τα δάση *Castanea sativa* (καστανιά) εντοπίζονται κυρίως στην περιοχή του ορεινού συγκροτήματος του Ολύμπου. Μικρότερης έκτασης είναι τα δάση καστανιάς που σχηματίζονται στην περιοχή του Δεπέτυμνου και στη Δ. Λέσβο.

Τα δάση φυλλοβόλων δρυών (*Quercus* spp.) σχηματίζονται κυρίως στο δυτικό τμήμα της Λέσβου και μπορεί να είναι αραιά ή να έχουν τη μορφή μι-

Centaurea urvillei



Alyssum xiphocarpum





Εποχιακό τέλημα

κρών και πυκνών δασικών συστάδων. Πρόκειται για δασικά οικοσυστήματα υποβαθμισμένα σε μεγάλο βαθμό από την επίδραση της υλοτομίας, της υπερβολικής βόσκησης και των δασικών πυρκαγιών. Έτσι σε αρκετές θέσεις έχουν τη μορφή πολύ αραιών συστάδων.

Όσον αφορά την μη καθοριζόμενη από τις βιοκλιματικές συνθήκες βλάστηση (αζωνική βλάστηση), στη Λέσβο υπάρχουν οι εξής κύριοι τύποι: βραχοαλόφιλη, αμμόφιλη και αμμονιτρόφιλη, αλοφυτική, ελοφυτική και παρόχθια βλάστηση.

Από τους παραπάνω τύπους βλάστησης, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι θαμνώνες με *Rhododendron luteum* Sweet, που σχηματίζονται στις όχθες χειμάρρων της Δ. Λέσβου, λόγω της μοναδικότητάς τους για την Ελλάδα.

Βιβλιογραφία

Candargy C. A. 1889. Flore de l'île de Lesbos. Plantes sauvages et cultivées. Uster-Zürich.
Candargy C. A. 1890. Flore de l'île de Lesbos (Mételin). Revue

Médico-Pharmaceutique, Constantinople 3: 43-45, 63-66, 97-99, 131-132.

Candargy C. A. 1891. Flore de l'île de Lesbos (Mételin). Revue Médico-Pharmaceutique, Constantinople 4: 84-85, 102-104, 127-128, 174-175.

Candargy C. A. 1892. Flore de l'île de Lesbos (Mételin). Revue Médico-Pharmaceutique, Constantinople 5: 58-59.

Candargy P. C. 1892. Supplément a la flore de l'île de Lesbos (Mételin). Revue Médico-Pharmaceutique, Constantinople 5: 106-107, 141, 151-152.

Candargy P. C. 1897. Flore de l'île de Lesbos. Bull. Soc. Bot. Fr. 44: 140-162, 369-373, 449-462.

Candargy P. C. 1898. Flore de l'île de Lesbos. Bull. Soc. Bot. Fr. 45: 108-115, 181-192.

Candargy P. C. 1899. La végétation de l'île de Lesbos (Mytilène). Rev. Gén. Bot. 11: 268-280, 310-329.

Phitos D, Strid A, Snogerup S. & Greuter W. (eds) 1995. The Red Data Book of rare and threatened plants of Greece. Athens, WWF.

Rechinger K. H. fil. 1943. Flora Aegaea. Akad. Wiss. Wien, Math.-Nat. Kl., Denkschr. 105 (1).

Όλυμπος



Ένα μουσείο - ένας ολόκληρος κόσμος!

της Σμαράγδας Αδαμαντιάδου

Στις 11 Φεβρουαρίου του 2006 εγκαινιάστηκε στη Ζάκυνθο το **Μουσείο Χέλιμη Φυσικής Ιστορίας**, καρπός επιμονής και υπομονής του ιδρυτή του, Παναγιώτη Χέλιμη, και κοινωνική προσφορά, όχι μόνο προς το νησί, μα και προς τη χώρα μας. Θα συναντήσουμε το Μουσείο στην Αγία Μαρίνα, ένα γραφικό χωριό στη ζακυνθινή ορεινή ενδοχώρα, από όπου κανείς μπορεί να αγναντέψει τις ομορφιές του νησιού και του Ιονίου πελάγους.

Λιγότερο από μισή ώρα μακριά από την πόλη και από την πολύβουη παραλία του Λαγανά, το Μουσείο μας μυεί στα μυστικά και στο κάλλος του φυσικού κόσμου. Ταυτόχρονα, μας βοηθά να ευαισθητοποιηθούμε και, έτσι, να αναλάβουμε δράση για την προστασία της φυσικής και της πολιτιστικής κληρονομιάς μας.

Οι συλλογές του Μουσείου είναι πολυάριθμες, αξιόλογες και με σημαντική ποικιλία. Για την πληρέστερη παρουσίασή τους στο κοινό, έχουν οργανωθεί σε θεματικές ενότητες κατάλληλες να αγγίζουν μικρούς και μεγάλους, κεντρίζοντας το ενδιαφέρον τους. Αναμφίβολα, αποτελούν ένα χρήσιμο εργαλείο για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Τα παιδιά, ανακαλύπτοντας με ευχάριστο τρόπο τις αναγκαίες πληροφορίες, γνωρίζουν τη Φύση και, μέσα από τη διαδικασία αυτή, τη σέβονται και την αγαπούν.

Στις αίθουσες έκθεσης, ο φυσικός κόσμος ζωντανεύει στα μάτια των επισκεπτών. Τα πραγματικά δείγματα, τα διοράματα, οι φωτογραφίες, οι αναπαραστάσεις, τα ηλεκτρονικά και οπτικοακουστικά προγράμματα, τα εμπειριστάσιμα κείμενα στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα, όλα είναι παρόντα για να βοηθήσουν. Εδώ θα ανακαλύψουμε και θα μάθουμε για:

- τους βιότοπους της Ζακύνθου, από τα ορεινά έως τις αμμουδερές ή τις βραχώδεις ακτές της.
- τα κυρίαρχα οικοσυστήματα των ηπείρων, με τους χαρακτηριστικούς αντιπροσώπους από τα είδη των ζώων τους.
- το βασίλειο των θαλασσών, με τις αχιβάδες, τα σφουγγάρια, τα κοράλλια, τα καβούρια, τα χταπόδια, τις θαλάσσιες χελώνες, τους καρχαρίες, τα παράξενα ψάρια.
- το σιωπηλό κόσμο των απολιθωμάτων.
- τα ορυκτά και τα πετρώματα που συνθέτουν τον πλανήτη μας.

Ο χώρος με τα εκπαιδευτικά προγράμματα δίνει ιδέες για εκπαιδευτικές βιωματικές δραστηριότητες των παιδιών στο πεδίο, που συνδυάζουν τη



Φωτ. Α. Βιδάλης

μάθηση με την αναψυχή.

Το Μουσείο διαθέτει αίθουσα οπτικοακουστικών μέσων, άρτια εξοπλισμένη για την οργάνωση εκδηλώσεων. Σ' αυτό λειτουργεί, επίσης, ενδιαφέρον πωλητήριο, καθώς και αναψυκτήριο. Και, στο γύρω χώρο, φυτά, ζώα αγροκτήματος και άλλες εκπλήξεις περιμένουν τους επισκέπτες, μικρούς και μεγάλους!

Η εκδρομή μας στη Ζάκυνθο μπορεί, λοιπόν, τώρα πια, να εμπλουτιστεί και με μία επίσκεψη στο Μουσείο Χέλιμη Φυσικής Ιστορίας. Και είναι βέβαιο πως θα μας μείνει αξέχαστη!

Την οργάνωση του Μουσείου ανέλαβαν τα μέλη του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων Σμαράγδα Αδαμαντιάδου (μέλος της ΕΕΠΦ) και Νικόλαος Κατοίκας από την Οργάνωση Μέσων Ερμηνείας Περιβάλλοντος ΕΠΕ, ο Μαρτίνος Γκαϊτλιχ (μέλος του ΔΣ της ΕΕΠΦ) και ο Άρης Βιδάλης (μέλος της ΕΕΠΦ).

Πληροφορίες για το Μουσείο στα τηλέφωνα: 26950 65040 και 6974892996. ■



Φωτ. Α. Βιδάλης

Κεραμεικός

της Αγγελικής Κουμετάκη-Παπαδοπούλου

Κάποτε το Αττικό τοπίο θεωρήθηκε μέτρο αρμονίας και γαλήνιας ομορφιάς. Ωστόσο, η κακοποίηση του είχε ξεκινήσει από πολύ παλιά. Από την αρχαία εκείνη εποχή, όταν τα δέντρα των βουνών του θυσιάστηκαν για να κατασκευαστούν οι αθηναϊκές τριήρεις. Κι' από τότε δεν έλειψαν οι επιδρομές, οι πυρκαγιές και οι αρπαγές, ενώ από τον εικοστό αιώνα και ύστερα είδαμε την αττική φύση να υποχωρεί διαρκώς, να συρρικνώνεται απωθημένη από την επέκταση της πόλης. Έτσι τώρα πια, σαν αντικρίζουμε τα ξεκοιλιασμένα της βουνά και τα νεκρωμένα της ποτάμια, τα φαρμακωμένα από τα απόβλητα, ξαφνιαζόμαστε συγκρίνοντάς τα με τις αρχαίες περιγραφές που μιλούσαν για τις συντροφικές των φιλοσόφων που κατέβαιναν να δροισιστούν στα νερά του Ιλισσού, για τα αηδόνια του Κολωνού και για τους απέραντους ελαιώνες, ώστε πολλοί φθάνουν να μιλάνε - σκόπιμα ίσως - για τον επικείμενο θάνατο της Αττικής.

Κι όμως, η φύση έχει μια δύναμη ξεχωριστή. Εκεί που θαρρείς πως νεκρώθηκε για πάντα, τη βλέπεις να ξεπροβάλλει και πάλι ακατάβλητη. Σαν τα δεντράκια εκείνα που φυτρώνουν αναπάντεχα

Επιτύμβια στήλη



Φωτ. Μ. Ανέργης

μέσα από τους υδροσωλήνες και τις χαραμάδες του πεζοδρομίου και χρειάζεται ιδιαίτερη κακοήθεια και επιμονή για να εξοντωθούν. Σαν τις πνοές της νεραντζιάς και της γαζίας που σε ξαφνιάζουν στους ρυπαρούς ασφαλτόδρομους. Σαν τη γαλήνια εικόνα του φεγγαριού που ανηφορίζει απτόητο πάνω από τον κοιμισμένο Ύμηττό.

Μα είναι και μια γωνιά της Αθήνας, όπου το αρχαίο τοπίο ξαναζει μ' όλη την γοητεία του την ασύγκριτη. Για να βρεθούμε σ' αυτόν τον μικρό, απροσδόκητο παράδεισο, θα πρέπει να κατεβούμε την πολυσύχναστη οδό Ερμού με την καταναλωτική της ατμόσφαιρα, ως τους Άγιους Ασώματους, τη μικρή βυζαντινή εκκλησία, και λίγο πιο κάτω, εκεί που αραιώνουν τα κτίσματα, κι' αντικρίζουμε την άπλα με την Ακρόπολη και το Θησείο αριστερά, και δεξιά μας, χαμηλά, εργαστήρια, μάντρες, σιδεράδικα και ξυλουργεία. Και λίγο πιο πέρα, το κιγκλιδίωμα του αρχαιολογικού χώρου του Κεραμεικού.

Εδώ τελείωνε κάποτε η αρχαία πόλη, με τα μεγαλόπρεπα κτίρια, τις στοές και την βορειοδυτική είσοδό της, το περίφημο Δίπυλο. Έξω από τα τείχη της ο χώρος είχε αφιερωθεί στην ταφή των νεκρών και τη λατρεία τους. Εδώ ο Περικλής εξεφώνησε τον Επιτάφιο για τους νεκρούς του πρώτου χρόνου του Πελοποννησιακού πολέμου, κι εδώ, στα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα, οι ανασκαφές ξανάφεραν στο φως τα θαυμάσια επιτύμβια μνημεία, που πλαισιώνουν την οδό των Τάφων.

Στην είσοδο του αρχαιολογικού χώρου, μας υποδέχεται, σαν άλλος κέρβερους, ο σκύλος-φύλακας του χώρου. Η όλη έκταση απλώνεται σε 45.000 τ.μ. περίπου. Ενός καταφορίζουμε, η σύγχρονη πόλη χάνεται εντελώς από τα μάτια μας, τη λησμονούμε. Απομένει η εικόνα της Ακρόπολης στα ανατολικά, η Αγία Τριάδα, κι' ο πλατύς ουρανός. Ο χώρος έχει δενδροφυτευτεί πολύ προσεκτικά με πικροδάφνες, ελιές και θάμνους, μα από ένα σημείο και ύστερα η ίδια η φύση ανέλαβε να ολοκληρώσει το έργο με πλούσια βλάστηση, όπου κυριαρχούν οι άγριες συκιές. Μια συστάδα χαμηλών πεύκων υψώνεται ακριβώς πίσω από το μικρό, θαυμάσιο μουσείο, όπου κάθε άνοιξη, ανάμεσα στα σκόρπια μάρμαρα θρασομανούν οι κατακόκκινες παπαρούνες, θαρρείς κι η ίδια η Περσεφόνη ανέβηκε από το υπόγειο βασίλειο του άρχοντα της περιοχής κι ήρθε γελώντας και ξαπλώθηκε στη χλοισμένη γη. Παλιότερα, συναντούσαμε καταφορίζοντας και ένα αληθινό ποταμάκι που ξεπρόβαλε έτσι, απροσδόκητα, πνιγμένο στην υδρόβια βλάστηση, πλαισιω-



Κεραμεικός (φωτ. Μ. Απέργης)

μένο από κόκκινες κάννες. Ήταν ο Ηριδανός, το αρχαίο ποτάμι που πηγάζει από τον Λυκαβηττό, περνάει κάτω από το Σύνταγμα και φθάνει ως εδώ. Με την επέκταση της πόλης, η κοίτη του θάφτηκε κάτω από τατσιμεντένια θεμέλια, μα εδώ ξεπρόβαλλε μπροστά μας, δημιουργώντας ολόγυρά του έναν μικρό, υγρόχαρο παράδεισο.

Την άνοιξη πλήθος χοντροί γυρίνοι χοροπηδούσαν στο ρέμα του και στο πέρασμά μας κρύβονταν κάτω από τα νερόφυτα. Αληθινά ψαράκια κολυμπούσαν στα νερά του, ενώ πάνω από τα καλάμια μετεωρίζονταν κάθε λογής έντομα. Κουνούπια, μέλισσες, χρυσόμυγες, και οι ποιητικές λιβελούλες με τα διαυγή φτερά τους που 'γράφαν κρυστάλλινους κύκλους. Δεκαοχτούρες σταματούσαν στα κλαριά, χελιδόνια κατέβαιναν σαν αστραπή μέχρι το νερό. Μάλιστα, ένα καλοκαίρι, ένας περαστικός ερωδιός σταμάτησε για να επισκεφθεί το μυθικό ποτάμι. Μια ακόμα ανθρώπινη παρέμβαση, για τα έργα του Μετρό, έμελλε να αναστατώσει για μια ακόμη φορά τη ροή του, κι έτσι τις τελευταίες φορές που έφτασα ως εκεί, είδα τα νερά του ποταμιού ακινητοποιημένα. Από κει και ύστερα, οι φύλακες του Κεραμεικού φρόντιζαν να γεμίζουν τη νεκρή κοίτη με φερμένο νερό.

Με τον ερχομό του καλοκαιριού, τα αγριολούλουδα αρχίζουν να μαραίνονται. Προχωρώντας πάνω στο ξερό, ευωδιαστό χορτάρι, κινδυνεύουμε

από στιγμή σε στιγμή να πατήσουμε κάποιον από το πλήθος των μικρών βατράχων, που σαλεύουν χαλκοπράσινοι, ερωτικοί, καμουφλαρισμένοι, έτσι που να μην μπορείς να τους ξεχωρίσεις. Ακόμα, διακρίνουμε μικρές χελωνίτσες που κατακυλάνε στον κατήφορο, σαύρες που λιάζονται και ποντικούς των αγρών. Ο κόσμος αυτός θρασεύει προστατευμένος και ανενόχλητος από τους λίγους, διακριτικούς τουρίστες που αφοσιωμένοι στη θέαση των αρχαιοτήτων, δεν υποψιάζονται πως για λίγο, πατούν το χώμα της ξαναγεννημένης Αττικής των αρχαίων χρόνων – έναν θαυμάσιο βιότοπο. ■

Επιτύμβια στήλη



Ο Μέγας Αλέξανδρος και η χλωρίδα της Ανατολής

Τρίτο απόσπασμα από τη διάλεξη του Μάκη Απέργη, «Μέγας Αλέξανδρος και ο νέος φυσικός κόσμος της Ανατολής», στην ΕΕΠΦ, στις 12 Δεκεμβρίου 2005

Οι αρχαίοι ιστορικοί που περιγράφουν την εκστρατεία του Αλεξάνδρου στην Ασία (334-323 π.Χ.), δεν αναφέρονται μόνο στα πολιτικά και πολεμικά γεγονότα, αλλά και στο τοπίο, την πανίδα και τη χλωρίδα, καθώς και σε κάθε τι το αξιοπερίεργο. Στο απόσπασμα αυτό, θα ασχοληθούμε με την ιδιαίτερη χλωρίδα, όπως την είδε ο Αλέξανδρος στο πέρασμά του.

Βάλσαμο

Στην Ιερικό υπήρχε «παράδεισος» των Περσών βασιλέων, όπου καλλιεργούσαν το βάλσαμο. Η λέξη «παράδεισος» προέρχεται από το περσικό *παρτέτας*, που ήταν περιοχή περιφραγμένη, με άφθονα νερά και βλάστηση, όπου οι βασιλείς διατηρούσαν άγρια ζώα για κυνήγι και καλλιεργούσαν σπάνια φυτά. Το βαλσαμόδενδρο (*Commiphora orbalsamum*) είναι σχετικώς μικρό δένδρο και από τον κορμό του βγαίνει, αφού τον χαράξουν, μία ρητίνη. Με κατάλληλη επεξεργασία εξάγεται το αρωματικό έλαιο, το βάλσαμο, το οποίο ήταν πανάκριβο στην αρχαιότητα και είχε χρήση στην παρασκευή φαρμάκων και κοσμητικών.

Πάπυρος

Ο πάπυρος (*Cyperus papyrus*) φύεται κυρίως στις όχθες και το Δέλτα του Νείλου. Θέλει ρηγά νερά, βάθους το πολύ ενός μέτρου, που να κινούνται αργά. Έχει βλαστό με τριγωνική διατομή, τον οποίο έκοβαν σε λωρίδες κατά μήκος. Αυτές, τις καθάριζαν από τα ξυλώδη μέρη και τις άφηναν να μουλιάσουν. Μετά, τοποθετούσαν δίπλα-δίπλα μία στρώ-

Πάπυρος



ση λωρίδες παπύρου με το κατάλληλο πλάτος και μίαν άλλη από πάνω, αλλά κάθετα προς τις πρώτες. Ασκούσαν πίεση, ώστε να φύγει, όσο ήταν δυνατόν, το νερό. Ενεργούσε τότε και η φυσική κολλητική ουσία που περιέχει ο πάπυρος και ενώνονταν οι στρώσεις μεταξύ τους. Αυτό επαναλαμβανόταν και κατά μήκος, ώστε να δημιουργείται στο τέλος ένα μακρύ ρολό παπύρου, που, όταν στέγνωνε, ήταν πλέον κατάλληλο για γράψιμο.



Φυτεία χουρμαδιών

Χουρμαδιά

Η χουρμαδιά (*Phoenix dactylifera*) παρείχε τροφή στους στρατιώτες, καθώς περνούσαν από τη Γεδρωσία, όταν τους έλειψαν τα εφόδια. Τρώγεται όχι μόνο ο καρπός του δένδρου, αλλά και η κορυφή, που θεωρείται εκλεκτό έδεσμα. Στη Μέση Ανατολή της αρχαιότητας, οι χουρμάδες αποτελούσαν την εναλλακτική τροφή στο κριθάρι, με τις ίδιες θερμίδες, αλλά λιγότερες πρωτεΐνες. Επίσης, το βασικό αλκοολικό ποτό της περιοχής παρασκευαζόταν από τους χουρμάδες. Η χουρμαδιά χρειάζεται πολύ ζεστό και ξηρό κλίμα, αλλά οι ρίζες της πρέπει να βρίσκουν άφθονο νερό. Γι' αυτό και την φύτευαν στις όχθες των καναλιών και στις οάσεις. Υπάρχουν δένδρα αρσενικά και θηλυκά, ενώ μια αρσενική χουρμαδιά μπορεί να γονιμοποιήσει έως 50-60 θηλυκές. Συνήθως, στην αρχαιότητα, αυτό γινόταν με το να

μεταφέρουν στήμονες με γύρη και να τους δένουν στο θηλυκό δένδρο. Εκτός από τροφή, η χουρμαδιά είχε πολλές άλλες χρήσεις – 36ο κατά τους αρχαίους, αφού σχεδόν κανένα άλλο δένδρο δεν ευδοκιμεί στα μέρη της. Δεν παρέχει, όμως καλή ξυλεία για μεγάλες κατασκευές.



Λιβάνι και μύρο προς πώληση

Λιβάνι και μύρο

Στην αρχαιότητα, όπως και σήμερα, το λιβάνι και το μύρο ήταν περιζήτητα, κυρίως για χρήση στις θρησκευτικές τελετές. Και πανάκριβα! Μη ξεχνάμε ότι τα πολύτιμα δώρα που έφεραν οι τρεις Μάγοι στον Ιησού ήταν χρυσάφι, λιβάνι και μύρο. Και τα δύο προέρχονται από μικρά δέντρα, τη *Boswellia thurifera* και τη *Commiphora myrrha* αντίστοιχα, που ευδοκιμούν σε ζεστά, ξερά κλίματα. Το καλοκαίρι χαράζουν τους κορμούς των δένδρων και βγαίνει στην επιφάνεια ένα ανοιχτοκίτρινο υγρό, το οποίο σκληραίνει και σκουραίνει σχηματίζοντας σβώλους, τους οποίους συλλέγουν. Η πηγή του καλύτερου λιβανιού και μύρου στην αρχαιότητα ήταν η νότια Αραβία, η σημερινή Υεμένη, και το εμπόριο στα χέρια των Αράβων, με καμήλες μέσα από την έρημο έως τη Μεσόγειο και τον Περσικό Κόλπο. Ο Αλέξανδρος έκανε τρεις προσπάθειες να φθάσει στην πηγή δια θαλάσσης. Έστειλε διαδοχικά τους Αρχία, Ανδροσθένη και Ιέρωνα να περιπλεύσουν την Αραβική χερσόνησο, με σκοπό να ανοίξει το θαλάσσιο δρόμο που συνέδεε τη Μεσοποταμία με την Αίγυπτο. Η κάθε αποστολή προχώρησε λίγο περισσότερο, αλλά καμμία δεν πέτυχε, λόγω της πολύ μεγάλης απόστασης και του αφιλόξενου της παραλίας, που δυσκόλεψε πολύ τον ανεφοδιασμό με τρόφιμα και νερό.

Δέντρα ως αμυντικά έργα.

Στην Υρκανία, στο νοτιοανατολικό άκρο της Κασπίας, οι ντόπιοι φύτευαν δέντρα κοντά-κοντά. Όταν τα κλαδιά ήταν ακόμη μαλακά, τα λύγιζαν και έχωναν τις κορυφές τους στο έδαφος ώστε να σχη-

ματιστούν νέοι κορμοί. Μ' αυτό τον τρόπο δημιουργούσαν αδιάβαστα φυσικά τείχη. Ο Αλέξανδρος, όμως, βρήκε τη λύση: διέταξε τους στρατιώτες του να φέρουν χώμα και να το ρίξουν από πάνω. Σε λίγο δεν είχε μείνει τίποτε από τα 'τείχη'.

Νάρδος

Ένα άλλο αρωματικό φυτό της Γεδρωσίας ήταν η νάρδος (*Nardostachys jatamansi*), από την οποία αναδύεται ένα πολύ ευχάριστο άρωμα, καθώς περνούσε ο στρατός και τη ποδοπατούσε. Το ριζωμά του είναι εκείνο που περιέχει πολύτιμο αρωματικό έλαιο.



Μπανιάν

Οι Έλληνες εντυπωσιάστηκαν από ορισμένα δέντρα που είδαν, τα οποία είχαν ύψος μέχρι 70 πήχεις, όπως ανέφεραν, δηλαδή 30, σχεδόν, μέτρα. Από τα κλαδιά τους κρέμονταν ρίζες που, καταλήγοντας στο έδαφος, τρύπωναν στο χώμα και σχημάτιζαν νέους κορμούς. Έτσι το δέντρο προχωρούσε καλύπτοντας όλο και μεγαλύτερη έκταση, η οποία έφθανε να σκεπάσει μέχρι και τρία στρέμματα και να προσφέρει άνετη σκιά σε ίλη ιππικού. Πρόκειται φυσικά για τα μπανιάν (*Ficus bengalensis*). Το μεγαλύτερο γνωστό δέντρο σήμερα έχει 350 κυρίως κορμούς και 3000 μικρότερους και βρίσκεται στη Σρι Λάνκα. Είναι εντυπωσιακό πώς ξεκινά και που καταλήγει. Ο σπόρος, μεταφερόμενος στα περιττώματα πουλιών, πέφτει στα κλαδιά άλλων δέντρων. Εκεί αναπτύσσεται σαν επίφυτο, σχηματίζοντας κλαριά και ρίζες. Κάποια στιγμή, οι ρίζες φθάνουν στο έδαφος και δημιουργούν τον πρώτο κορμό. Όταν το μπανιάν έχει μεγαλώσει αρκετά, σκοτώνει το δέντρο που το φιλοξένησε, στραγγαλίζοντάς το. ■

Μπανιάν



Οι Πράσινες Ταράτσες

της Μαρίας Ρουσομουστακάκη

Αύγουστος, μεσημέρι, στην ταράτσα μιας πολυκατοικίας, στο κέντρο της Αθήνας. Πολλή ζέση. Ως εκεί που φτάνει το μάτι σου, τσιμέντο, γυαλί, μέταλλο, και κάποιες πινελιές πράσινου - τα λιγοστά πάρκα της πόλης- εδώ και κει. Κάτω, οι ασφαλτοστρωμένοι δρόμοι γεμάτοι αυτοκίνητα, και εδώ ψηλά, οι ταράτσες γκρίζες, φορτωμένες κεραίες τηλεοράσεων, ηλιακούς θερμοσίφωνες και απλωμένα ρούχα που στεγνώνουν μέσα στο καυσαέριο.

Είναι δυνατόν να μην σκεφτείς τις «**Πράσινες Ταράτσες**»;

Τις **Οικολογικές**, όπως τις αποκαλούν πολλοί, Ταράτσες. Τις ζωντανές ταράτσες, μια πρόταση-όνειρο πολλών επί αρκετά χρόνια, που σήμερα έχει αποκτήσει νέο ενδιαφέρον.

Αν δεν υπάρχει χώρος για φυτά ανάμεσα στο τσιμέντο, ας μπουν φυτά πάνω στο τσιμέντο. Αυτό είναι το σύνθημα. Ας καλυφτούν οι ταράτσες των υπόγειων χώρων στάθμευσης, αλλά πιο πολύ, ας καλυφτούν με πράσινο τα δώματα μικρών και μεγάλων κτισμάτων. Στις ταράτσες των πόλεων υπάρχει πολλή, διαθέσιμη, τσιμεντένια επιφάνεια.

Τι είναι οι Πράσινες Ταράτσες;

Δεν είναι οι εγκαταλελειμμένες ταράτσες, που σε περιοχές με πολλές βροχές, πρασινίζουν εύκολα. Είναι δώματα σκόπιμα φυτεμένα. Κήποι στις ταράτσες. Όχι απλά ταράτσες με μερικές γλάστρες. Και δεν είναι πάντα «πράσινες» αφού η επιλογή των φυτών γίνεται με βάση κυρίως την κα-

ταλληλότητα και το ταίριασμα με το περιβάλλον και λιγότερο με βάση την αισθητική τους.

Οι Πράσινες Ταράτσες, ως ιδέα, δεν είναι κάτι καινούριο. Υπήρχαν χιλιάδες χρόνια πριν. Θαυμαστοί ήταν οι κρεμαστοί κήποι της Βαβυλώνας. Απλά, τα τελευταία χρόνια μπήκαν στη ζωή μας ως αναγκαιότητα, καθώς θεωρούνται λύση - κλειδί για την αύξηση του πράσινου στις μεγάλες πόλεις, αλλά και ως λύση για αρκετά περιβαλλοντικά προβλήματα.

Στην Ευρώπη, έχουν γίνει εξαιρετικά δημοφιλείς. Στη Γερμανία 10% των επίπεδων ταρασών είναι πλέον «πράσινες», στην Ελβετία 12%. Στις χώρες αυτές, έχουν κιάλας ιστορία περίπου 100 χρόνων. Στην Αγγλία, μια από τις πρώτες Πράσινες Ταράτσες -και μάλλον η πιο ονομαστή- είναι εκείνη του Κένσινγκτον που φτιάχτηκε στη δεκαετία του 1930. Σήμερα, οι κάτοικοι του Λονδίνου φιλοδοξούν να μετατρέψουν 240.000 στρέμματα ταράτσας σε 240.000 στρέμματα κήπων. Ένα θετικό στοιχείο βέβαια για αυτές τις χώρες είναι οι ευνοϊκές κλιματικές συνθήκες για τη διατήρησή του πράσινου.

Στην Ελλάδα, εκτός από τις παλαιότερες προσπάθειες (Κασσιός και συνεργάτες, Εργ. Φυσικής Γεωγρ. και Περιβαλ. Επιπτώσεων), πρόσφατα, στο Τμήμα Φυσικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, άρχισε να ερευνάται πιο διεξοδικά το θέμα της Πράσινης Ταράτσας. Αλλά και στο Ινστιτούτο Υποτροπικών Φυτών και Ελιάς Χανίων, έχουν αρχίσει προσπάθειες καλλιέργειας φυτών σε «υδρο-



πονικές γλάστρες» που τοποθετούνται εύκολα στα δώματα.

Ποια είναι τα πλεονεκτήματα της Πράσινης Ταράτσας; Γιατί να φτιάξουμε Πράσινες Ταράτσες;

Πρώτα από όλα για λόγους αισθητικής. Η αύξηση του πράσινου σε μια αστική περιοχή αποτελεί εύκολη και αποτελεσματική στρατηγική για να την κάνει πιο όμορφη και να αυξήσει την τιμή πώλησης των κτισμάτων.

Όμως, εκτός από την ελκυστική εικόνα μιας πράσινης ταράτσας υπάρχουν αρκετά οικολογικά και οικονομικά οφέλη, όπως:

Τα φυτά παράγουν και προσθέτουν οξυγόνο στον αέρα. Απορροφούν ρύπους της ατμόσφαιρας, βελτιώνουν την ποιότητα του αέρα της πόλης. Εκτιμάται ότι 1,5 m² φυτεμένου δώματος παράγει οξυγόνο αρκετό για να καλύπτει τις ανάγκες ενός ανθρώπου, 1 m² είναι δυνατόν να κατακρατήσει και να απομακρύνει από τον αέρα μέχρι και 0,2 kg αερομεταφερόμενων σωματιδίων ανά έτος.

Επιπλέον, τα συστήματα αυτά λειτουργούν ως μονωτές για τις στέγες των κτιρίων, κρατούν πιο δροσερά τα σπίτια το καλοκαίρι και θερμότερα το χειμώνα, μειώνοντας την κατανάλωση ηλεκτρισμού για ψύξη και θέρμανση αντίστοιχα.

Απορροφούν τη βροχή σαν σφουγγάρι. Υπάρχει σημαντική μείωση κόστους αποχέτευσης και επεξεργασίας των υγρών αστικών αποβλήτων. Μια Πράσινη Ταράτσα συγκρατεί το νερό της βροχής μειώνοντας τις απορροές των ομβρίων υδάτων, ακόμα και έως 50%. Το νερό που συγκρατείται αποβάλλεται μέσω των φυτών με φυσικό τρόπο, χωρίς να διαταράσσεται ο κύκλος του νερού.

Και βέβαια οι φυτεμένες ταράτσες αποτελούν οάσεις ζωής. Μικρούς βιότοπους ανάμεσα στο τοιμέτο. Προσελκύουν πουλιά, έντομα. Ακόμα και πεταλούδες μπορεί να βρει κάποιος. Αυξάνουν τη βιοποικιλότητα.

Και βέβαια, όπως συμβαίνει με τα περισσότερα περιβαλλοντικά θέματα, το να ενστερνιστείς την ιδέα του πράσινου δώματος, σημαίνει να διαφοροποιήσεις τον τρόπο σκέψης σου. Να δεις τα πράσινα δώματα ως λειτουργικό τμήμα μιας αστικής περιοχής, όχι σαν κάτι που απλά ομορφαίνει τις ταράτσες των κτισμάτων.

Είναι εύκολη η δημιουργία μιας Πράσινης Ταράτσας;

Η αρχή είναι κάπως έτσι: η ταράτσα στεγανοποιείται με πλαστική μεμβράνη υψηλής αντοχής σε σχέση με τις ρίζες των φυτών και την υγρασία του νερού -θα πρέπει ο χρόνος αντοχής της να υπερβαίνει τα 60 χρόνια. Ακολουθεί ένα στρώμα αποστραγγιστικό και στη συνέχεια τοποθετείται το



στρώμα των φυτών.

Απαραίτητη προϋπόθεση, η στατική αντοχή του κτιρίου στο επιπλέον βάρος και η στεγανοποίηση της ταράτσας.

Το σύστημα των υδροπονικών καλλιεργειών σε γλάστρες του Ινστιτούτου Υποτροπικών και Ελιάς Χανίων είναι βέβαια κάτι διαφορετικό, αλλά έχει το πλεονέκτημα ότι είναι ελαφρύ το υλικό και δεν επηρεάζει τη στεγανότητα της ταράτσας.

Η επιλογή των φυτών εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, όπως π.χ. το κλίμα, τον τύπο και το πάχος του μέσου ανάπτυξης των φυτών, το ύψος και την κλίση της σκεπής, τη συντήρηση, το σύστημα ποτίσματος. Επιλέγονται από ποώδη ανθεκτικά φυτά που δεν χρειάζονται συχνό πότισμα, όπως π.χ. Sedum, μέχρι αρωματικά φυτά, δέντρα και καλλωπιστικοί θάμνοι. Ακόμα και λιμνούλες έχουν κατασκευαστεί πάνω σε ταράτσες...

Αν λοιπόν το τοιμέτο έκλεψε το πράσινο από μια πόλη, ας κλέψουμε και εμείς λίγο τοιμέτο σκεπάζοντάς το με πράσινο. Αν δεν υπάρχει χώρος για φυτά ανάμεσα στο τοιμέτο, βάλτε φυτά πάνω στο τοιμέτο. ■



Παιώνιες στην Όχη

Ξεκίνημα από την Αγία Μαρίνα με το φέρρυ για τα Στείρα, με τελικό προορισμό την Όχη στη Νότιο Έυβοια. Οπλισμένοι με επιμονή και αδημονία για το θέαμα που μπορεί και να μην αντικρύσουμε. Πάντως η μαγιάτικη μέρα είναι λαμπρή, η άνοιξη στις δόξες της, με ανθισμένες γλάστρες στα χωριά και τρυφερό πράσινο στην εξοχή.

Φθάνοντας προς την Κάρυστο, νοιώθουμε πρόσκαιρη απογοήτευση, γιατί το βουνό σκεπάζεται με σύννεφα. Απτόητοι ακολουθούμε το δρόμο που περνά κοντά στο μεσαιωνικό κάστρο που δεσπόζει πάνω από την πόλη. Σε λίγο το βλέπουμε από ψηλά.

Σύντομα εμφανίζονται οι πρώτες αγριολεβάντες (*Lavandula stoechas*) και τα ανοιξιάτικα ρείκια (*Erica arborea*) και ύστερα, σε μεγάλο υψόμετρο, λεπτοφυείς βιόλες, ενδημικές της περιοχής (*Viola euboica*). Μώβ και λευκές, σχηματίζουν μαξιλαράκια, καθώς φυτρώνουν, και αγκαλιάζουν αγκαθωτούς θάμνους για να προστατευθούν. Ξαφνικά, διαλύεται η ομίχλη και έχουμε μπροστά μας αυτό για το οποίο οργανώσαμε τη μακρινή μας ημερήσια εκδρομή, μια πλαγιά με χιλιάδες παιώνιες, όλες σε πλήρη άνθιση. Είναι του υποείδους *Raeonia mascula hellenica*, λευκές και μεγάλες σαν κούπες. Σπάνια βλέπεις και μια ρόδινη ή πορφυρόχρωμη ανάμεσά τους. Μια εβδομάδα προηγουμένως ή αργότερα και θα είχαμε χάσει αυτό το απίστευτο θέαμα, αφού τα άνθη βαστάνε τόσο λίγο - όσο να επικοινωνήσουν - και μετά έχεις να περιμένεις ένα χρόνο ολόκληρο για να τα ξαναδείς σ' αυτή τη φάση. Τέλειος συγχρονισμός! ■

Μυρτώ Απέργη (φωτ. Μ. Απέργης)



Viola euboica σε δύο αποχρώσεις





Μεγάλος βιότοπος παιωνιών στην Όχη

Paeonia mascula hellenica

Η σπάνια, ρόδινη μορφή της *Paeonia mascula hellenica*



Το Καστελλόριζο με ολική έκλειψη ηλίου



Η ηλιακή κορώνα (Φωτ. Α. Χαψής)

Η στιγμή της ολικής έκλειψης στο Καστελλόριζο (Φωτ. Α. Χαψής)

Στις 29 Μαρτίου παρακολουθήσαμε, οι περισσότεροι από τους δέκτες της τηλεόρασης, την ολική έκλειψη του ηλίου στο Καστελλόριζο. Είχε διαφημισθεί μάλιστα ως μοναδικό φαινόμενο. Πράγματι, οι προηγούμενες ολικές εκλείψεις στη χώρα μας είχαν συμβεί το 1870 και το 1936, ενώ η επόμενη προβλέπεται για το 2088. Όντως, λοιπόν, μόνο μία στη ζωή σου!

Στην Αθήνα, με μέγιστη κάλυψη του ηλίου 84%, δεν φαινόταν κάποια ιδιαίτερη διαφορά όταν μπήκαμε στη φάση της μερικής έκλειψης από τις 12.34. Λίγο απογοητευτικό για πολλούς, που περίμεναν ένα θέαμα

πιο σκοτεινό και μυστηριώδες! Παρακολουθώντας δε το Καστελλόριζο στην τηλεόραση, έβλεπες ότι εξακολουθούσε να είναι μέρα εκεί και διερωτώσουν αν αυτό θα ήταν όλο. Όμως, στις 13.52 άρχισε η ολική έκλειψη και η αλλαγή ήταν πράγματι δραματική. Το φως έπεσε απότομα και σκοτεινίασε τελείως. Τότε δεν μπορούσες παρά να βγάλεις ένα επιφώνημα δέους. Είχε όντως μετατραπεί η μέρα σε νύκτα και άναβαν τα φώτα στα σπίτια και τους δρόμους για να το επιβεβαιώσουν. Αυτό διάρκεσε μόλις τρία λεπτά, αλλά ήταν αρκετό για να το θυμάσαι σ' όλη σου τη ζωή. ■ **Μα.Α.**

Αριστερόστροφα σαλιγγάρια

Έρευνα αμερικανών επιστημόνων κατέληξε στο συμπέρασμα ότι όσα θαλάσσια σαλιγγάρια έχουν αριστερόστροφο κέλυφος είναι προνομιούχα έναντι άλλων που έχουν δεξιόστροφο. Το καβούρι *Callappa flammea*, για παράδειγμα, δεν μπορεί να τα ανοίξει επειδή το εργαλείο που διαθέτει γι' αυτό βρίσκεται στη δεξιά του δαγκάνα. Είναι σαν να χρησιμοποιεί αριστερόχειρας ανοιχτήρι κατασκευασμένο για δεξιόχειρα. Έτσι τα αριστερόστροφα σαλιγγάρια καταφέρνουν να επιζήσουν.

Ορισμένα απολιθωμένα κελύφη χρονολογούνται πριν από 1,5 έως 2,5 εκατομμύρια χρόνια. Οι επιστήμονες ανακάλυψαν έντεκα διαφορετικά είδη σαλιγγαριών που διέθεταν πληθυσμούς με δεξιόστροφο και αριστερόστροφο κέλυφος. Στα δέκα από τα έντεκα είδη, τα δεξιόστροφα κελύφη

έφεραν σαφή ίχνη παραβίασης, ενώ τα αριστερόστροφα όχι, πράγμα που αποδεικνύει την προτίμηση των οστρακοδέρμων για τα πρώτα.

Αν υποθέσουμε ότι κάθε είδος σαλιγγαριού είναι εξ ίσου ευχάριστο στη γεύση ασχέτως της φοράς του κελύφους, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η επιλογή οφειλόταν στην ήσσονα προσπάθεια που ήθελαν να καταβάλλουν τα καβούρια για να μπορέσουν να τραφούν. Παρ' όλα αυτά, σαλιγγάρια με αριστερόστροφο κέλυφος είναι σπανιότερα από τα άλλα και αυτό διότι, κατά τους ερευνητές, εάν επικρατούσαν των δεξιόστροφων, τα οστρακόδερμα θα ακολουθούσαν εξελικτική πορεία που θα τους επέτρεπε να τα ανοίγουν και να τα τρώνε. ■

Μ.Α.

Μνημεία της Φύσης - η ελιά «Εύα»



Φωτ. Ε. Κίβουκιάτης

Στο χωριό Μύλοι της Σάμου υπάρχει μια ελιά, την οποία οι κάτοικοι του χωριού ονομάζουν Εύα. Κοντά στη βάση του κορμού, έχει περίμετρο 12 μέτρα, κι' ένα μέτρο πάνω απ' τη βάση 9. Στη κορυφή της, ο παλιός ιδιοκτήτης σταύλιζε τις γίδες του, ο νέος, συνταξιούχος στρατιωτικός κι' ερα-

σιτέχνης αγρότης, αποθηκεύει τα καλλιεργητικά του εργαλεία και τα εφόδια. Έχω τη γνώμη ότι πρόκειται για ένα σπουδαίο και πολύ σπάνιο μνημείο της της φύσεως, ίσως μοναδικό, που χρειάζεται προστασία. ■

Ευάγγελος Κιλουκιάτης, Συνταξιούχος γεωπόνος

Δώδεκα μήνες φυλακή για κόψιμο βελανιδιάς

Το Μονομελές Πλημμελειοδικείο Αγρινίου επέβαλε ποινή φυλάκισης 12 μηνών και πρόστιμο 1.500 Ευρώ σε δύο λαθροϋλοτόμους, για παράνομη υλοτόμιση στο Βελανιδοδάσος του Ξηρομέρου στην Αιτωλοακαρνανία. Είναι το σημαντικότερο δάσος αυτού του είδους στα Βαλκάνια και έχει υποστεί μεγάλη ζημιά τα τελευταία χρόνια από ανάλογες δραστηριότητες. Την καταγγελία έκαναν ο Σύλλογος Φίλων Βελανιδιάς και Περιβάλλοντος «η Αμαδρυάδα» και η οικολογική οργάνωση «Άμεση Επέμβαση για την Προστασία της Άγριας Φύ-

σης». Μπράβο τους!

Την πληροφορία μας έστειλε το μέλος μας, Φάνης Βορεινάκης, που δραστηριοποιείται στην περιοχή. ■



Φωτ. Α. Βιδάλης

Δυτική Ροδόπη

Κείμενο και φωτογραφίες
του Νίκου Πέτρου

Φανταστείτε ένα κομμάτι Φινλανδικής ή Ρωσικής τσίγκας λίγες μόλις δεκάδες χιλιόμετρα από τις παραλίες του Αιγαίου. Απίθανο; Κι όμως! Η δυτική Ροδόπη φιλοξενεί στην «καρδιά» της ένα ψυχρόφιλο, καθαρά βορειοευρωπαϊκό δάσος, με τυπική χλωρίδα και πανίδα, ένα οικοσύστημα μοναδικό στη χώρα μας και με ιδιαίτερη σημασία, λόγω της γεωγραφικής του θέσης, για την Ευρώπη.

Η οροσειρά της Ροδόπης εκτείνεται κατά μήκος των Ελληνοβουλγαρικών συνόρων και χωρίζεται νοητά στο ύψος περίπου της Ξάνθης σε δύο τμήματα, το ανατολικό και το δυτικό, με αρκετά διαφορετικό χαρακτήρα.

Στο δυτικό κομμάτι, τα μεγαλύτερα υψόμετρα βρίσκονται σχεδόν πάνω στα σύνορα, με την ψηλότερη κορυφή (1953 μ.) στην περιοχή του Φρακτού. Από εκεί οι πλαγιές χαμηλώνουν σιγά-σιγά προς τους κάμπους, κυριολεκτικά κατακερματισμένες από αμέτρητες νεροσυρμές, ρυάκια, χείμαρρους και αρκετά μεγάλα ρέματα που κατηφορίζουν προς το Νέστο. Το ιδιαίτερα έντονο ανάγλυφο δυσκολεύει πολύ την πρόσβαση, παρ' ότι υπάρχουν αρκετοί δασικοί δρόμοι. Για να ψάξετε καλά την περιοχή θα χρειαστείτε πολύ χρόνο και γερά πόδια.

Οι πλαγιές είναι σχεδόν παντού δασωμένες. Στα χαμηλά υπάρχουν θαμνώνες με πουνάρια και μεσογειακά δάση δρυός και άλλων φυλλοβόλων, καθώς όμως το υψόμετρο μεγαλώνει εμφανίζονται

Centaurea napulifera



Haberlea rhodopensis

σταδιακά μαυρόπευκα, έλατα και οξυές, αλλά και τα βορεινά είδη: ερυθρελάτη, δασική πεύκη και σημύδα. Σε αρκετές θέσεις υπάρχουν ξέφωτα ή διάκενα στα δάση, εγκαταλελειμμένα χωράφια και συστάδες οπωρώρων δένδρων κοντά σε παλιούς οικισμούς και μεγάλα ορεινά λιβάδια που πλημμυρίζουν αγριολούλουδα, καθώς η βόσκηση είναι πολύ περιορισμένη.

Η περιοχή της Ροδόπης δεν πάγωσε κατά τις τελευταίες παγετωνικές περιόδους και οι ιδιαίτερες γεωμορφολογικές και μικροκλιματικές συνθήκες δημιούργησαν, σε κάποια σημεία, «καταφύγια» όπου διατηρήθηκαν φυτά που στις μέρες μας συναντάμε πολύ πιο βόρεια στην Ευρώπη, καθώς και πολλά ενδημικά είδη.

Έτσι, ο επισκέπτης θα συναντήσει παγετωνικά απομεινάρια, όπως η *Haberlea rhodopensis*, πάνω από 50 ενδημικά της Ροδόπης –όπως το *Lilium rhodopaeum*, το *Geum rhodopaeum* και το φυσικό υβρίδιό του με το *Geum coccineum* που είναι κοινό στα υγρά λιβάδια, τη *Lathraea rhodopaea*, τη *Soldanella rhodopaea*, τη *Viola ganatsasii*, τη *Viola seresiana* και τη *Viola rhodopeja*– και περισσότερα από 200 άλλα είδη που είναι Ελληνικοί ή Βαλκανικοί ενδημίτες, ή έχουν πολύ περιορισμένη εξάπλωση στη χώρα μας. Στα τελευταία περιλαμβάνονται η ερυθρελάτη, η σημύδα, η δασική πεύκη και η πολύ σπάνια πενταβέλονη πεύκη, η *Anemone nemorosa*, η *Centaurea napulifera* ssp. *napulifera*, η *Centaurea stenolepis* ssp. *razgradensis*, ο *Chamaecytisus albus*, η *Drosera rotundifolia*, ο *Dianthus superbus* ssp. *suberbus*, ο *Dianthus drenowskianus*, η *Festuca gigantea*, η *Gentianella bulgarica*, η *Inula hirta*, το



Ανοιξιάτικη Ροδόπη, ο ενδημικός κίτρινος κρίνος (*Lilium rhodopaeum*) στο Δάσος του Λεπίδα

Polygala anatolica, η *Pulmonaria rubra*, ο *Rhinanthus rumelicus*, ο *Sorbus aucuparia*, το *Verbascum roripifolium* και οι ορχιδέες *Listera cordata* και *Goodyera repens*.

Εξ ίσου εντυπωσιακή είναι και η πανίδα της περιοχής. Το δύσβατο του εδάφους, η από δεκαετίες εγκατάλειψη πολλών ορεινών οικισμών (κυρίως με τις αναταράξεις των Βαλκανικών και του Πρώτου Παγκοσμίου πολέμου), η μέχρι πρόσφατα σημαντική απομόνωση (ως μεθοριακή ζώνη) και η ενίσχυση των πληθυσμών με άτομα που μετακινούνται από τη Βουλγαρία βοήθησαν να διατηρηθούν εδώ όλα τα μεγάλα θηλαστικά.

Η δυτική Ροδόπη είναι μια από τις δύο ζώνες μόνιμης παρουσίας της αρκούδας και τα ίχνη της – γδαρμένοι κορμοί, πατήματα στις λάσπες των ρυακιών και περιπτώματα σε δρόμους και μονοπάτια– είναι συχνά, ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς και φθινοπωρινούς μήνες. Αν κινηθείτε σε απόμερους δασικούς δρόμους σούρουπο, νύχτα ή ξημέρωμα, η πιθανότητα κάποιας «συνάντησης» δεν είναι μικρή. Υπάρχουν ακόμα αρκετοί λύκοι και όλοι οι μικρότεροι θηρευτές, με εξαίρεση τον λύγκα, που φαίνεται ότι χάθηκε από την περιοχή πριν από περίπου 30 χρόνια. Πρόσφατες αναφορές από υλοτόμους, κυνηγούς και ορειβάτες παραμένουν ανεπιβεβαίωτες.

Στα βράχια του Κρούσοβου και τις απότομες ορθοπλαγιές βρίσκουν καταφύγιο αρκετά κοπάδια από αγριόγίδα, που, όχι σπάνια, εμφανίζονται και χαμηλότερα. Με λίγη τύχη θα δείτε κάποιο ζαρκάδι, συνήθως στα δάση οξιάς το φθινόπωρο ή το χειμώνα αφού πέσουν τα φύλλα ενώ, αντίθετα, τα λιγοστά ελάφια παραμένουν κρυμμένα στα πυκνότερα σημεία.

Καλοκαιρινή Ροδόπη, η Χαράδρα των Αγριόγιδων στο Παρθένο Δάσος

Η ορνιθοπανίδα είναι τυπικά δασόβια, με λίγα αρπακτικά και αρκετά στρουθιόμορφα. Κάποια είδη –σπουργιτόγλαυκα, καρυδοσπάστης, νανομυγοχαύτης, δαχτυλιδότσιχλα, δασοφυλλοσκόπος, μπεκάτσα– φωλιάζουν μόνο εδώ. Κάποια άλλα –αγριόκοτα, πύρρουλας, τριδάκτυλος, παρδαλοτσικλιτάρα και σταχτοτσικλιτάρα, χαροπούλι, φασσοπερίστερο, βουνοπαπαδίτσα, λούγαρο και χρυσοσίχλονο– έχουν περιορισμένη εξάπλωση σε μεγάλα βουνά της βόρειας Ελλάδας, οι αναπαραγόμενοι πληθυσμοί όμως της Ροδόπης είναι οι σημαντικότεροι της χώρας.





Αρκούδα



Πύρρουθας



Λούγαρο



Παρδαλοτσικλητάρα



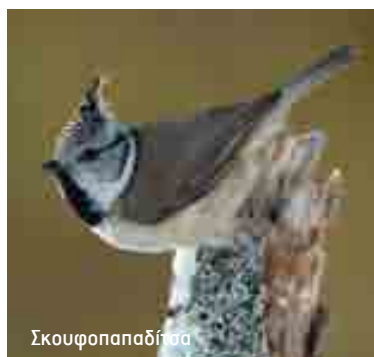
Σπουργιτόγλαυκα



Διπλοσάινο



Βουνοπαδίτσα



Σκουφοπαδίτσα



Χρυσοσείχλινο



Αγρίκορκος



Αγρίγιδα



Ο δεύτερος καταρράκτης του Φρακτού

Το εντυπωσιακότερο πουλί της περιοχής, αυτό που αναμφίβολα ενσαρκώνει το πνεύμα του δάσους, είναι ο αγριόκουρκος. Οι 300-400 κούρκοι της Ροδόπης (μαζί με λίγα άτομα στο Λαϊλιά Σερρών) συνιστούν το νοτιότερο μεγάλο πληθυσμό του είδους στην Ευρώπη. Δυστυχώς η λαθροθηρία (που καλά κρατεί) και η έντονη ανθρώπινη παρουσία έχει περιορίσει τα πουλιά στα πιο πυκνά, απότομα και δύσβατα σημεία, ιδιαίτερα κοντά στα σύνορα. Χρειάζεται εξαιρετική τύχη για να δείτε έναν κούρκο να περπατά νωχελικά στο χιόνι ή να μασουλά αμέριμνος πευκοβελόνες σε κάποιο δένδρο καθώς, τις περισσότερες φορές, οι μόνες ενδείξεις της παρουσίας τους είναι ένα βαρύ φτεροκόπημα και η φευγαλέα κίνηση μιας τεράστιας οιλούετας ανάμεσα στα κλαδιά.

Ένα άλλο κυρίαρχο στοιχείο στη “φυσιογνωμία” της Ροδόπης είναι το νερό. Η ορμή του έχει ανοίξει κοιλάδες και ρέματα, έχει σμιλέψει τα βράχια σε εξωπραγματικά σχήματα και μορφές κι έχει δημιουργήσει στις κοίτες πάγκους και τρύπες, ρηχές λιμνούλες, κλειστοφοβικές στενωπούς και καταρράκτες. Πολλούς καταρράκτες.

Στο Φρακτό μόνο υπάρχουν έξι μεγάλοι και μερικοί μικρότεροι. Εντυπωσιακότερος από όλους είναι ο τρίτος καταρράκτης του Αχλαδορέματος, καθώς τα νερά κατακυλούν βαθμιδωτά από μεγάλο ύψος στα βράχια του Κρούσοβου. Πολύ εντυπωσιακός είναι και ο καταρράκτης του Δειβαδίτη (ή Τραχωίνιου), κρυμμένος σε μια απόμερη, σκιερή σχισμή των βράχων, αλλά και ο πρώτος καταρράκτης του Λεπίδα στο βάθος μιας στενής χαράδρας.

Οι δρόμοι του νερού ήταν πάντα και δρόμοι των ανθρώπων και σε πολλές ρεματιές διατηρούνται ακόμα τμήματα από τα παλιά μονοπάτια που συνέδεαν τα χωριά, και αρκετά τοξωτά γεφύρια.

Στην τεράστια αυτή περιοχή, που απλώνεται από το Κάτω Νευροκόπι ως την Ξάνθη, τα σημεία με ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι:

Το συγκρότημα των ορέων Χαϊντού και Κούλα, βορειοδυτικά της Ξάνθης, ανάμεσα στις κοιλάδες του Αρκουδορέματος και του Εχίνου. Πυκνά δάση δρυός και, ψηλότερα, πεύκης (μαύρης και δασικής) και οξυάς καλύπτουν τις πλαγιές, υπάρχουν όμως και αρκετά ξέφωτα και λιβάδια, καθώς και ενδιαφέροντες γεωλογικοί σχηματισμοί. Κοντά στον Δειβαδίτη υπάρχει ένας ενεργός τυρφώνας. Μια μικρή έκταση (μόλις 180 στρέμματα) με γιγάντιες, αιωνόβιες οξυές, το δάσος της Τσίχλας, προστατεύεται ως Μνημείο της Φύσης.

Το δάσος του Λεπίδα, βορειανατολικά από το Παρανέστι. Δάση δρυός και φυλλοβόλων στα χαμηλά δίνουν τη θέση τους σε έλατα, πεύκα, ερυθρελάτες και ατελείωτες εκτάσεις με οξυές ψηλότερα. Βόρεια από το εργοτάξιο του Λεπίδα, σχεδόν πάνω στα σύνορα, απλώνεται ένας απέραντος ορεινός λιμνώνας, το Ουλού Γαιλά (Μεγάλο Λιβά-



Φθινοπωρινή Ροδόπη, το Δάσος της Σημύδας



Χειμωνιάτικη Ροδόπη, το Δάσος του Φρακτού

δι), όπως παραμένει γνωστό στην περιοχή, τριγυρισμένος από συστάδες δασικής πεύκης, γεμάτος από αγριολούλουδα. Εδώ υπάρχει ένας ακόμα ενεργός όξινος τυρφώνας.

Τα δάση της Ελατιάς, βόρεια της Δράμας. Χαρακτηριστικά του Καρά-Ντερέ (Μαύρο Ρέμα), όπως ονομαζόταν παλιότερα η περιοχή, είναι τα τεράστια δάση ερυθρελάτης. Υπάρχουν ακόμα σημεία με δασική και μαύρη πεύκη, οξυές και άλλα φυλλοβόλα, καθώς και πολλά διάκενα και λιβάδια. Τα δάση αυτά ξυλεύονται συστηματικά και θεωρούνται τα πιο παραγωγικά της χώρας μας.

Το δάσος της σημύδας, ανατολικά της Ελατιάς. Αν και διάσπαρτες συστάδες σημύδας υπάρχουν σε όλη την περιοχή, ακόμα και γύρω από την κοιλάδα του Νέστου (και πολύ πιο νότια στο Παγγαίο), αυτό είναι το νοτιότερο μεγάλο δάσος στην Ευρώπη. Η πρόσβαση είναι δύσκολη, μέσα από ένα δαιδαλώδες δίκτυο δύσβατων χωματόδρομων, κι αν δεν γνωρίζετε καλά την περιοχή ή δεν έχετε νότιο οδηγό είναι εύκολο να χαθείτε.

Το δάσος του Φρακτού, βόρεια από το Παρανέσι. Η περιοχή είναι μια λεκάνη φραγμένη από παντού με κορυφογραμμές (απ' όπου και το όνομα Φρακτό) με μια μόνη διέξοδο στο νότιο και χαμηλότερο σημείο της. Ερυθρελάτη και δασική πεύκη αναμειγνύονται με οξυές, σημύδες, λεύκες και άλλα φυλλοβόλα, ενώ γιγάντια βράχια, ορθοπλαγιές, σάρες, χαράδρες και λιβάδια διασπούν τα δάση. Έκταση 5.820 στρεμμάτων, το Παρθένο Δάσος, βρίσκεται σήμερα υπό αυστηρή προστασία ως Μνημείο της Φύσης. Πρόκειται για ώριμο ορεινό μικτό δάσος, με τεράστια δένδρα ηλικίας εκατο-

ντάδων χρόνων, που δεν ξυλεύεται (σε αντίθεση με τα γύρω του δάση) και έχει αφεθεί στη φυσική του εξέλιξη, χωρίς ανθρώπινες παρεμβάσεις, αποτελώντας φυσικά το καλύτερο καταφύγιο για την άγρια ζωή. Η “νησίδα” αυτή αδιατάρακτου ψυχρόφιλου δάσους, η μεγαλύτερη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι αναμφίβολα το σπανιότερο και ποιοτικότερο οικοσύστημα της χώρας μας.

Αν σας ενδιαφέρουν τα αγριολούλουδα, καλύτερη εποχή για να επισκεφθείτε τη δυτική Ροδόπη είναι ο Ιούνιος και ο Ιούλιος, όταν ανθίζουν τα περισσότερα είδη, και οι δασικοί δρόμοι έχουν στεγνώσει και επισκευαστεί.

Η εποχή όμως που αναδεικνύει την εντυπωσιακότερη όψη της Ροδόπης είναι το φθινόπωρο, η εποχή που αλλάζουν τα φύλλα και το κανελί και πορτοκαλί της οξυάς ανακατεύεται με το εκτυφλωτικό κίτρινο της τρέμουσας λεύκης, το χλωμότερο κίτρινο της σημύδας και της φουντουκιάς, το ασημί της ιτιάς, το κόκκινο και πορφυρό των σφενταμιών και το αυστηρό βαθυπράσινο του μαυρόπευκου και της ερυθρελάτης, δημιουργώντας τοπία απaráμιλλης ομορφιάς που ούτε τα μολυβένια σύννεφα περαστικών καταιγίδων δεν μπορούν να θαμπώσουν.

Δυστυχώς το χειμώνα οι λάσπες και τα νεροφαγώματα, κι αργότερα τα χιόνια κλείνουν τους περισσότερους δρόμους και τα μαγικά τοπία με το πέπλο του χιονιού και οι κρυσταλλωμένα δένδρα μένουν χωρίς θαυμαστές.

Όποτε όμως και αν πάτε, τα δάση της Ροδόπης έχουν πολλά να σας προσφέρουν και η επίσκεψή σας θα σας μείνει αξέχαστη. ■

Φοίνικες και κόκκινα σκαθάρια

των Νίκου Θυμάκη και Ταξίαρχη Ανδριτσόπουλου

Μέχρι σήμερα γνωρίζαμε ότι η βασική γεωγραφική εξάπλωση του φοίνικα του Θεόφραστου (*Phoenix theophrastii*) ήταν στην Κρήτη, με μεγαλύτερο πληθυσμό εκείνον του Βάι, ενώ ελάχιστα άτομα βρίσκονται στα Δωδεκάνησα και στην ακτή της Αττάλειας στην Τουρκία. Το περασμένο καλοκαίρι, όμως, βρέθηκαν δέκα ακόμα φοίνικες του Θεόφραστου στην Επίδαυρο, πολύ κοντά στο λιμανάκι όπου φτάνουν τα καράβια από το Αγκίστρι και τον Πειραιά. Οι φοίνικες αυτοί εντοπίστηκαν από τον Απόστολο Κατωράο και το Νίκο Θυμάκη, μέλη της Ελληνικής Εταιρείας Φίλων των Φοινικοειδών, οι οποίοι ενημέρωσαν αμέσως το τοπικό δασαρχείο για το εύρημά τους.

Από αρχαιολογικά δεδομένα είναι γνωστό ότι ο φοίνικας του Θεόφραστου υπήρχε στην Πελοπόννησο και ιδιαίτερα στην Αργολίδα κατά τους προϊστορικούς και ιστορικούς χρόνους. Επιβεβαίωση του γεγονότος αποτελεί και η μαρτυρία των ντόπιων ότι η παραλία από τα πολύ παλιά χρόνια λέγεται «Βαγωνιά», λέξη που περιλαμβάνει το συνθετικό «βάϊο», δηλαδή φύλλο φοίνικα.

Τα φυτά βρίσκονται σε αμμώδες έδαφος, με το θαλασσινό νερό μόλις 20 εκ. βαθιά στο χώμα. Το τοπίο γύρω τους φυσικό, τυπικά μεσογειακό, με πεύκα, ελιές και καλαμιές, μαζί με κάποιους μικρούς ακόμα κανάριους φοίνικες (*Phoenix canariensis*) που φυτεύτηκαν στην παραλία. Αυτό είναι ακριβώς το σημείο που χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή. Τα δύο αυτά είδη φοινίκων, ο κανάριος και του Θεόφραστου, είναι συγγενικά και μπορούν

Κόκκινος ρυγχοφόρος



να διασταυρωθούν μεταξύ τους δίδοντας ζωή σε κάποιο υβρίδιο και θέτοντας έτσι σε κίνδυνο την παρουσία των σπανίων *P. theophrastii*. Πιστεύουμε ότι το τοπικό δασαρχείο και ο Δήμος Επιδαύρου θα πρέπει να μεταφυτεύσουν τους καναρίους όσο είναι μικροί σε άλλη θέση, τουλάχιστον ένα χιλιόμετρο μακριά. Ίσως θα μπορούσαν ακόμα και να φυτέψουν στη θέση τους κάποιους φοίνικες του Θεόφραστου...

Λίγο καιρό μετά τα ευχάριστα νέα από την Επίδαυρο, μια άσχημη είδηση ήλθε για να αλλάξει το κλίμα. Ένας από τους χειρότερους εχθρούς των φοινικοειδών είναι το κόκκινο ρυγχοφόρο σκαθάρι (*Rhynchophorus ferrugineus*). Περιοχή καταγωγής του είναι η νότια Ασία. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80 δεν είχε ξεφύγει από το φυσικό του περιβάλλον. Όμως, από τότε άρχισε να προχωρά με ταχύτητα προς τα δυτικά και έτσι έφθασε και στα μέρη μας. Νωρίτερα, προκάλεσε και προκαλεί ακόμα μεγάλες καταστροφές σε φοινικοειδή στην Αίγυπτο, στο Ισραήλ, στην Ισπανία και στην Ιταλία. Δυστυχώς, στη χώρα μας εντοπίστηκε ο κόκκινος ρυγχοφόρος για πρώτη φορά στο Ηράκλειο της Κρήτης το Νοέμβριο του 2005. Το περιοδικό Κηποτεχνία-Ανθολόγιο είχε τη θλιβερή πρωτιά της ανακοίνωσης του γεγονότος.

Πώς ήρθε, θα αναρωτηθεί κάποιος. Η απάντηση είναι: με κάποια εισαγωγή καλλωπιστικών φοινικοειδών, που δεν ελέγχθηκε από τις αρμόδιες αρχές. Με τον ίδιο τρόπο, εξ άλλου, το κόκκινο σκαθάρι έφτασε και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Αυτή τη στιγμή δεν υπάρχουν περισσότερα στοιχεία για την έκταση των προσβολών στην Ελλάδα. Όμως, στη νότιο Ιταλία και περισσότερο στην Ισπανία το πρόβλημα είναι σοβαρό, επειδή φυτό προσβεβλημένο από το *Rhynchophorus ferrugineus* είναι καταδικασμένο.

Η προσβολή ξεκινά από την κορυφή (στεφάνη) όπου τα θηλυκά ωοτοκούν. Οι προνύμφες, βγαίνοντας από τα αυγά, ανοίγουν στοές με μήκος έως και ένα μέτρο στον κορμό και στις βάσεις των φύλλων. Μάλιστα είναι δυνατόν να τις ακούσει κανείς καθώς δουλεύουν σκάβοντας και τρώγοντας μέσα στον κορμό του φοινικοειδούς.

Εκτός από τον φοίνικα του Θεόφραστου, το κόκκινο σκαθάρι προσβάλλει και άλλα είδη φοινικοειδών από αυτά που υπάρχουν στη φύση ή σε τεχνητούς χώρους πρασίνου. Συγκεκριμένα: όλα τα είδη του γένους *Phoenix*, δηλαδή τον κανάριο φοίνικα (*P. canariensis*), τη χουρμαδιά (*P. dactylifera*),



Φοίνικες του Θεόφραστου στο Βάι

και τον φοίνικα ρομπελένη (*Roebeleni*), τον τραχύκαρπο (*Trachycarpus fortunei*), τη χνουδωτή ουσαιγκτόνια (*Washingtonia filifera*). Επίσης, τα λιγότερο διαδεδομένα, αλλά παρόντα: διάφορες λιβιστόνες (*Livistona decipiens*, *L. chinensis* και *L. australis*), το σαμπάλ (*Sabal palmetto*), την ψαρουρά ή καρνούτα (*Caryota urens*), τον κοκκοφοίνικα (*Cocos nucifera*), την αρέκα (*Areca catechu*) και το φοίνικα των νησιών Ριου Κιου (*Arenga engleri*). Επίσης προσβάλλει και τον αθάνατο (*Agave americana*). Ανθεκτικά θεωρούνται ο μικρός χαμαίρωπας (*Chamaerops humilis*) και η μεγάλη ουσαιγκτόνια (*Washingtonia robusta*).

Με δεδομένες τις δυσκολίες έγκαιρης διαπίστωσης της προσβολής, της καταπολέμησης και του ελέγχου κατά τις εισαγωγές φυτών, το μοναδικό μέτρο πρόληψης και καταπολέμησης είναι η καταστροφή όλων των προσβεβλημένων φυτών. Απαραίτητη είναι επίσης η θεσμοθέτηση μέτρων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ίσως ακόμα και η πλήρης απαγόρευση των εισαγωγών φοινικοειδών από τρίτες χώρες, καθώς και οι ενδοκοινοτικές μετακινήσεις τους.

Πάντως, μπορεί να αποδειχθεί δύσκολο κάτι τέτοιο. Είναι χαρακτηριστικό πως τον Φεβρουάριο, ευρισκόμενοι σε ανθοκομική έκθεση στην Ιταλία, ρωτήσαμε έναν έμπορο φοινικοειδών για το ζήτημα αυτό και η απάντησή του ήταν: «εμείς κάνουμε τη δουλειά μας, ας κάνουν και τα ερευνητικά κέντρα τη δική τους...».

Πέρα από το ότι τα διάφορα φοινικοειδή είναι πολύ διαδεδομένα στο αστικό μας περιβάλλον, εμείς στην Ελλάδα έχουμε να διαφυλάξουμε ένα σπάνιο φυσικό φοινικοδάσος το οποίο έχει

την ατυχία να βρίσκεται στην Κρήτη, εκεί ακριβώς όπου εντοπίστηκε ο πρώτος ρυγχοφόρος ...

Προσοχή. Όποιος αναγνώστης δει έντομα ή προνύμφες του εντόμου σε φοινικοειδή, ας ενημερώσει αμέσως το Δρ. Δημήτριο Κοντοδήμα στο Μπενάκειο Φυτοπαθολογικό Ινστιτούτο, στους τηλεφωνικούς αριθμούς 210-2128019 ή 6932896826. ■

Προσβεβλημένο φοινικοειδές



Ευρωπαϊκή Ένωση, Ελλάδα και βιοποικιλότητα

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θέσει ως στόχο να σταματήσει εντελώς στις χώρες-μέλη η απώλεια βιοποικιλότητας στη φύση μέχρι το 2010. Και αυτό, όχι απλώς επειδή αξίζει προστασίας η φύση από μόνη της, αλλά και για οικονομικούς λόγους, διότι παρέχει πλήθος 'οικοσυστηματικών υπηρεσιών' στον άνθρωπο, όπως τροφή, νερό, αέρα, κλίμα, γονιμότητα εδάφους, καύσιμη ύλη, φάρμακα και άλλα, χωρίς τις οποίες η ζωή του θα ήταν αδύνατη. Είναι δύσκολο να προσδιορίσει κανείς το οικονομικό όφελος αυτών των 'υπηρεσιών', αλλά σίγουρα ανέρχεται, κατά την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε πολλές εκατοντάδες δισεκατομμύρια Ευρώ το χρόνο. Κάποια πρόδοος στην περιφρούρηση της βιοποικιλότητας έχει συντελεσθεί, είναι αλήθεια, αλλά όχι αρκετή και ο στόχος δεν φαίνεται να επιτυγχάνεται, εκτός εάν τα κράτη-μέλη εντείνουν σημαντικά την προσπάθειά τους.

Από το 1950 η Ευρώπη έχει χάσει το ήμισυ των υγροτόπων της, ενώ μόνο το 1-3% των δασών της μπορεί να θεωρηθεί ανεπηρέαστο από τον άνθρωπο. Με εξαφάνιση απειλούνται το 42% των θηλαστικών, το 43% των πουλιών, το 45% των πεταλούδων, το 30% των αμφιβίων, το 45% των ερπετών και το 52% των ψαριών του γλυκού νερού. Οι αριθμοί των περισσότερων σημαντικών ειδών αλιείας στις θάλασσες έχουν μειωθεί κάτω από τα επιτρεπτά βιολογικά όρια, ενώ πάνω από 800 είδη Ευρωπαϊκών φυτών κινδυνεύουν να εξαφανισθούν.

Τη μεγαλύτερη ευθύνη για την απώλεια βιοποικιλότητας έχει η αλλαγή χρήσης γης που περιορίζει, υποβαθμίζει και τελικά καταστρέφει τις φυσικές περιοχές. Σημαντικό ρόλο παίζουν, όμως, και η αλόγιστη εκμετάλλευση της γης, η επιδρομή ξενικών ειδών, η ρύπανση και η αυξημένη κατασκευαστική δραστηριότητα, τόσο για οίκηση, όσο και για υποδομές μεταφοράς. Παράλληλα, επιδρά δυσμενώς στη διατήρηση της βιοποικιλότητας η ήδη διαφαινομένη κλιματική αλλαγή, η οποία θα εκδηλωθεί

στην Ευρώπη με μέση αύξηση θερμοκρασίας τον 21ο αιώνα μεταξύ 2 και 6,3 βαθμών Κελσίου.

Το κυριότερο όπλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας είναι το δίκτυο προστατευόμενων περιοχών Natura 2000, που καλύπτει το 18% της έκτασης των 15 παλαιών κρατών-μελών και επεκτείνεται και στα 10 νέα. Παράλληλα, όμως, η διατήρηση της βιοποικιλότητας έχει εισχωρήσει ως σημαντικό κριτήριο σε πολλές από τις επί μέρους πολιτικές της ΕΕ, όπως για το περιβάλλον γενικότερα, την Κοινή Αγροτική Πολιτική, την αλιεία και αλλού. Η ΕΕ προσπαθεί επίσης να παίξει πρωτεύοντα ρόλο στο θέμα αυτό παγκοσμίως, προωθώντας διεθνείς συμφωνίες, π.χ. για την κλιματική αλλαγή, προσφέροντας βοήθεια προς αναπτυσσόμενες χώρες και πιέζοντας για περιορισμούς στο παγκόσμιο εμπόριο ειδών που κινδυνεύουν. Υποστηρίζει δε ενεργά την έρευνα σχετικά με τη βιοποικιλότητα και τις επιπτώσεις από την αλλαγή του κλίματος και προσπαθεί να ευαισθητοποιήσει το κοινό ώστε να συμμετάσχει ενεργά στην προσπάθεια διατήρησης.

Στην Ελλάδα, διαθέτουμε ένα σημαντικό μέρος αυτού που επιθυμεί να προστατεύσει η Ευρωπαϊκή Ένωση: 110 από τα 255 είδη οικοτόπων, 76 από τα 199 είδη θηλαστικών, ερπετών, αμφιβίων, ψαριών και ασπονδύλων και 120 από τα 181 είδη πουλιών. Όσο για τα φυτά, διαθέτουμε πάνω από 6.500 είδη και υποείδη, εκ των οποίων 1.000 περίπου είναι ενδημικά, δηλαδή υπάρχουν μόνο στην Ελλάδα.

Και τι κάνει το Ελληνικό Κράτος μας για να διατηρηθεί αυτή η βιοποικιλότητα, που είναι από τα πολυτιμότερα αγαθά μας; Σχεδόν τίποτε, μέχρι στιγμής ... ■

Ma.A.

Η πολιτική της ΕΕ διατυπώνεται στο ανακοινωθέν της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 22.5.2006, Halting the Loss of Biodiversity by 2010 – and beyond.

Ανθόκηπος στο Βαρνούντα



Πετάει πετάει η μέλισσα ...

Στις αρχές Απριλίου είχαμε μια πρωτόγνωρη εμπειρία όταν ένα σμήνος/σμάρι από μέλισσες ήλθε και κρεμάστηκε σαν τσαμπί από ένα δέντρο του κήπου μας στην Αγία Παρασκευή. Αφού κάναμε καμιά εικοσαριά τηλεφωνήματα προς τις 'αρμοδίες' αρχές - Δημαρχείο και Νομαρχία - χωρίς να βγάλουμε άκρη, τελικά επικοινωνήσαμε με ένα μελισσοκόμο από τα Γλυκά Νερά, ο οποίος ήλθε το μεσημέρι της επομένης ημέρας και, αφού 'κάπνισε' το σμάρι, το έρριξε μέσα στην κυψέλη που είχε φέρει μαζί του. Η μεταφορά της κυψέλης έγινε αργά το σούρουπο όταν οι μέλισσες είχαν γυρίσει από τον καθημερινό τους περίπατο. ■

Γιάννης και Κική Νιώτη

Σημ. σύνταξης. Λαχείο του ήλθε του μελισσοκόμου ... Ακριβώς την επομένη που λάβαμε την επιστολή αυτή, σταματήσαμε κάπου στην Εύβοια για να θαυμάσουμε τη θέα και βρεθήκαμε και εμείς μπροστά σ' ένα σμάρι μελισσών, κρεμασμένο σε μια ελιά, απ' όπου και η φωτογραφία.

Μα. και Μ.Α.

Φωτ. Μ. Ανέστης



Μπορούμε να ελπίζουμε;

Δευτέρα του Πάσχα, επιστρέφοντας στην Αθήνα, σταματήσαμε σ' έναν σταθμό για τους περαστικούς, στην Εθνική οδό. Οι παρευρισκόμενοι ταξιδιώτες ήταν πολλοί και το προσωπικό του καταστήματος πάσχισε να τους εξυπηρετήσει. Ξαφνικά, κάποιος ανέφερε ότι, στην άκρη του στεγαστρου που υπήρχε έξω από το κατάστημα, είχε παγιδευτεί ένα χελιδόνι. Η ταμίας του καταστήματος, ένας ακόμα υπάλληλος και ο καταστηματούχος άφησαν αμέσως τη δουλειά τους κι έτρεξαν έξω, όπως και αρκετοί άλλοι από τους ταξιδιώτες. Ένας υπάλληλος έφερε σκάλα για να φθάσει στο χελιδόνι, αλλά ήταν κοντή. Στην συνέχεια ανέβηκε στη στέγη του καταστήματος και από εκεί στο στεγαστρο. Το χελιδόνι όμως ήταν από το κάτω μέρος και δεν μπορούσε να το δει. Εκείνη την ώρα ξεκινούσε ένα διώροφο λεωφορείο του ΚΤΕΔ Σερρών. Ο οδηγός του βλέποντας τι γινόταν, παρακινούμενος και από τον κόσμο, έφερε το λεωφορείο κάτω από το σημείο που βρισκόταν το χελιδόνι. Ένας επιβάτης, περνώντας από την καταπακτή, ανέβηκε στην οροφή του λεωφορείου και απελευθέρωσε το χελιδόνι. Όλος ο κόσμος που είχε συγκεντρωθεί, συγκινημένος από αυτή την ομαδική προσπάθεια διάσωσης, χειροκροτούσε με ενθουσιασμό. Έτσι ενεργούν ορισμένοι συνάνθρωποί μας.

Η μεγάλη μάza των ανθρώπων, αν και είναι υπέρ της προστασίας της φύσης, αδιαφορεί, δεν συμμετέχει ενεργά στην προσπάθεια διάσωσης της. Εσείς τι λέτε; Μπορούμε να ελπίζουμε; ■

Βασίλης Ηλιόπουλος

Μια καλή πρωτοβουλία ανακύκλωσης

Κάθε φορά που χρησιμοποιείτε ένα ολόκληρο φύλλο χαρτιού για να γράψετε ένα μικρό σημείωμα και πάει χαμένο το υπόλοιπο, σκεφτήκατε ότι κάθε φύλλο χαρτιού που εξοικονομούμε είναι ένα φύλλο στο δάσος; Το χαρτί είναι απαραίτητο στη ζωή μας για χίλιες δύο χρήσεις, αλλά απαραίτητα είναι και τα δένδρα και τα δάση.

Διάβασα στην «Καθημερινή» ορισμένα στοιχεία που μου έκαναν μεγάλη εντύπωση:

Στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς, τα παιδιά καίνε ή σχίζουν με πάθος τα βιβλία που τόσο τα παίδευσαν μέσα στη χρονιά, αλλά και τόσα τους έμαθαν. Οι μαθητές, όμως, 150 σχολείων της Αιτωλοακαρνανίας, 7.000 παιδιά, με πρωτοβουλία μιας ομάδας εκπαιδευτικών, είχαν πέρσι μια καλή ιδέα: αντί τα παιδιά να πετάξουν ή να φυλάξουν στα πατάκια τα βιβλία και τετράδιά τους, να τα ανακυκλώσουν! Αποτέλεσμα: σχεδόν 14 τόννοι χαρτιού, αντί να καταλήξουν στα σκουπίδια, ανακυκλώθηκαν. Η παραγωγή ενός τόννου από παλιό, χρησιμοποιημένο χαρτί, εξοικονομεί 17 δένδρα! Με δεδομένο ότι 36 εκατομμύρια αντίτυπα σχολικών βιβλίων εκδίδονται κάθε χρόνο, θα ήταν μια οικονομία 7 εκατομμυρίων Ευρώ. Πόσα θα μπορούσε να κάνει το Υπουργείο Παιδείας με αυτά τα χρήματα!

Μπράβο στους εκπαιδευτικούς της Αιτωλοακαρνανίας, μακάρι να ακολουθούσαν το παράδειγμά τους και άλλοι εκπαιδευτικοί. ■

Ηρώ Κόλλα

Βιβλιοπαρουσίαση

Θεραπευτικά, εδώδιμα και αρωματικά φυτά της Κρήτης, Αντώνης Αλιμπέρτης, Εκδόσεις Mystis, Ηράκλειο, 2006. 350 σελ.

Ο Αντώνης Αλιμπέρτης, γνωστός από τις μελέτες και τα βιβλία του για τις ορχιδέες της Κρήτης και της Καρπάθου, κυκλοφόρησε πρόσφατα το νέο του βιβλίο στο οποίο περιγράφει 554 είδη, υποείδη και ποικιλίες φυτών που έχουν κάποια χρησιμότητα για τους ανθρώπους και τα εικονογραφεί με 545 αντιπροσωπευτικές φωτογραφίες. Για κάθε είδος υπάρχει σύντομη περιγραφή και προσδιορισμός του βιοτόπου και ακολουθούν πληροφορίες για τις ιδιότητες και τις χρήσεις του φυτού. Τα ενδιαφέροντα στοιχεία που αναφέρονται έχουν συλλεγεί από βιβλιογραφικές πηγές (που παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου), αλλά και τοπικές αναφορές, διηγήσεις και πληροφορίες παλαιότερων, καθώς και ακούσματα και εμπειρίες του συγγραφέα.

Καταστάλαγμα της πολύχρονης ενασχόλησής του συγγραφέα με τη χλωρίδα του νησιού και της ασταμάτητης εξερεύνησης της Κρητικής υπαίθρου εδώ και 25 χρόνια, το βιβλίο αυτό είναι ένας περιεκτικός οδηγός, που απευθύνεται τόσο σε εκείνους που ενδιαφέρονται και έχουν γνώσεις για τα φυτά, όσο και σε εκείνους που θα ήθελαν να τα γνωρίσουν.



Όπως γράφει ο ίδιος “...Δεν πρέπει να το θεωρήσουμε σαν συλλογή ιατρικών ή μαγειρικών συνταγών, ούτε ένα ολοκληρωμένο κατάλογο των θεραπευτικών και αρωματικών φυτών της Κρήτης. Είναι μάλλον η κατάληξη μιας προσπάθειας προσέγγισης των περισσότερων φυτών που φύονται στο νησί και είναι χρήσιμα για τον άνθρωπο, ένα βοήθημα για να τα καταλάβουμε καλύτερα και να τα ξεχωρίζουμε ευκολότερα, μια καταγραφή των ιδιοτήτων και των χρήσεών τους ...”

Έχοντας περπατήσει στα Κρητικά λαγκάδια μαζί με τον Αντώνη και με το βιβλίο του ανά χείρας, πρέπει να ομολογήσω ότι το πνεύμά του πετυχαίνει τους στόχους του με τον καλύτερο τρόπο.

N.Πέτρου

N. Νέζης. Βιβλιογραφικός Οδηγός για τη γεωγραφία, τη φύση και τα μνημεία της Ελλάδος. Ελληνική Ομοσπονδία Ορειβασίας Αναρρίκησης, 2002. 800 σελ.

Ο Οδηγός αυτός είναι πολύ χρήσιμος για όποιον ενδιαφέρεται να βρει βιβλία στις ενότητες που αναφέρονται στον τίτλο του. Δίδει δε ιδιαίτερο βάρος στο φυσικό περιβάλλον, με ξεχωριστά κεφάλαια για γεωλογία, κλίμα, παλαιοντολογία, πανίδα, χλωρίδα-βλάστηση, διαχείριση – προστασία περιβάλλοντος και πόρων, καθώς και δίκαιο – νομοθεσία περιβάλλοντος.

Ma.A.

Δημήτρης Γεωργούλης. Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος Ελευσίνας, 1962-2002. Γεγονότα και εικόνες. 160 σελ.

Από τον Ελληνικό Ορειβατικό Σύλλογο Ελευσίνας, λάβαμε μια ενδιαφέρουσα έκδοση με γεγονότα και εικόνες από τη δράση του, από το 1962 μέχρι το 2002. Εκτός από τα συμβάντα που σφραγίζουν το κάθε έτος, υπάρχει και μία ενδιαφέρουσα σειρά από φωτογραφίες με στιγμιότυπα σχετικά με τις πολλαπλές δραστηριότητες του συλλόγου. Σε μερικά, μπορούμε να διακρίνουμε ανάμεσα στους συμμετέχοντες και μέλη της δικής μας Εταιρίας, όπως ο Αθανάσιος Τζάρτζανος, η Καίτη Φατούρου και ο Διομήδης Χατζίδης. . Απώτερος σκοπός και ελπίδα του συγγραφέα είναι η προσέλκυση νέων μελών και φίλων στον ΕΟΣ Ελευσίνας, μέσα από την καταγραφή της ιστορίας του συλλόγου και τη γνωστοποίησή της σ’ ένα ευρύτερο κοινό, εκτός από την υπόμνηση στα παλαιότερα μέλη που με ενδιαφέρον θα ανατρέξουν στις δραστηριότητες του παρελθόντος.

M.A.

Φύση και γέλιο



Sightseeing = «Βλέπω τα αξιοθέατα». Όντως!
(φωτ. Β.Ηλιόπουλος)

Ενδημική πανίδα του Πηλίου... (φωτ. Μ.Απεργής)



Χωρίς θλόγια (φωτ. Π. και Α.Μανούση)

Σαύρα με πρόβλημα ... (Τελικά, πάντως, βγήκε)
(φωτ. Γ.Χατζηνικολαΐδης)



Προς τα μέλη της ΕΕΠΦ



Άρθρα και φωτογραφίες για το Περιοδικό

Είναι πάντα ευπρόσδεκτα κείμενα και φωτογραφίες αναγνωστών μας για το Περιοδικό. Εξετάζονται από τη Συντακτική Επιτροπή, η οποία και αποφασίζει για τη δημοσίευσή τους.

Στο τεύχος 112 δημοσιεύσαμε τις προδιαγραφές μας για τη μορφή των κειμένων και φωτογραφιών.

Εθελοντική προσφορά μελών

Προκειμένου να αξιοποιήσουμε καλύτερα τις γνώσεις και τα ενδιαφέροντα των μελών μας – και να τους ανταποδώσουμε τη βοήθεια τους με κάτι ευχάριστο και εποικοδομητικό – ζητούμε, από τα μέλη που το επιθυμούν, να εκδηλώσουν το ενδιαφέρον τους στη Γραμματεία της ΕΕΠΦ για έναν ή και περισσότερους από τους παρακάτω τομείς εθελοντικής βοήθειας:

- Γενική Γραμματειακή υποστήριξη
- Βιβλιοθήκη ΕΕΠΦ
- Επιθεωρήσεις «Γαλάζιων Σημαιών»
- Υποστήριξη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
- Υποστήριξη περιβαλλοντικών παρεμβάσεων
- Αρχηγοί εκδρομών
- Ομιλητές σε διαλέξεις και σειρές μαθημάτων (φύση, φωτογραφία κλπ)
- Επικοινωνιακή πολιτική (εκδηλώσεις, εκθέσεις, επαφές με υποψηφίους χορηγούς)

Νέες ευχπηρίες κάρτες

Δώδεκα από τις καλύτερες φωτογραφίες που έχουν τραβήξει μέλη μας με θέμα τα πουλιά, πεταλούδες, φυτά και μανιτάρια, χρησιμοποιήθηκαν για να διακοσμήσουν ισάριθμες κάρτες, τις οποίες έχει εκδόσει η Εταιρία μας σε ειδική συσκευασία, μαζί με τους αντίστοιχους φακέλλους. Το εσωτερικό κάθε κάρτας είναι κενό, για να γραφεί εκεί οτιδήποτε: ένα σημείωμα, μία Χριστουγεννιάτικη ή Πρωτοχρονιάτικη ευχή κλπ. Το πακέτο με τις κάρτες αποτελεί και ένα πολύ ωραίο δωράκι.

Βιβλία και σήματα

Σας επενθυμίζουμε ότι διατίθενται στα γραφεία μας τα βιβλία: «**Η Ελληνική χλωρίδα στο μύθο, στην τέχνη, στη λογοτεχνία**» και «**Φυτά στα αρχαία ελληνικά νομίσματα**» του Έλμουτ Μπίουμαν, «**Τα πουλιά του Αμβρακικού**» και «**Τα ψάρια του Αμβρακικού**» του Φώτη Περγαντή και «**Οι προστατευόμενες περιοχές Natura 2000 στην Ελλάδα**» του Γιώργου Σφήκα, καθώς επίσης και το Σήμα της Εταιρίας, ο Κρητικός Αίγαγρος.



Πολυάριθμες οι εκδηλώσεις με συμμετοχή της ΕΕΠΦ

Στελέχη και εθελοντές κατέβαλαν φέτος πολύ μεγαλύτερη προσπάθεια από κάθε άλλη χρονιά, ώστε να εκπροσωπηθεί και να προβληθεί η Εταιρία μας σε εκδηλώσεις το Μάιο και τον Ιούνιο. Διατέθηκαν υλικό των προγραμμάτων και εκδόσεις μας και σε ορισμένες περιπτώσεις προβλήθηκε η βιντεοταινία για τους πελαργούς. Τα ονόματα των εθελοντών που μας εκπροσώπησαν αναφέρονται πάρα κάτω και τους ευχαριστούμε θερμά όλους.

Ανθοκομική Κηφισιάς (27 Απριλίου – 14 Μαΐου)

Στο περίπτερό μας δώσαμε έμφαση στη διάθεση ενός ειδικού 8-σέλιδου φυλλαδίου για τη Βαμβακίαση των Πεύκων, ανάπτυπο του αντίστοιχου άρθρου στο Τεύχος 113 του Περιοδικού. Φαίνεται ότι είχε καλή απήχηση, γιατί διαθέσαμε συνολικά σχεδόν 6.000 αντίτυπα, κυρίως σε Δήμους, για να τα μοιράσουν στους δημότες τους. Επίσης, ο Μαρτίνος Γκαϊτλιχ μίλησε στο κοινό για το φυσικό περιβάλλον της Αιτικής.

Συμμετείχαν οι Ντίνα Αλεξοπούλου, Μάκης Απέργης, Ξανθήπη Βασιλειάδου, Άρης Βιδάλης, Δόμνα Γαργαρώνη, Νιόβη Γενναδίου, Ελένη Γιανουλίδη, Μαρτίνος Γκαϊτλιχ, Κατερίνα Δασκαλοπούλου, Μαριάννα Δεδάκη, Αναστασία Δέλλιου, Μαριέττα Δηλάρη, Καλλιόπη Δημίδα, Μαρία Καλοδίκη – Πετρίδη, Ναταλία Καραμανάφ, Γεωργία Κοτσιφάκη, Βασιλική Κουτσοβούλου, Χαρίκλεια Κωνσταντινίδου, Don Matthews, Ρεγγίνα Μαρκέτου, Πωλίν Μπούφη, Αλέξια Νικηφοράκη, Σωκράτης Ντούρος, Χριστίνα Προκόπη, Μαρία Ρουσομουστακάκη, Μαρίνα Σαράφη, Γιάννα Χατζηνικολαΐδη και Γιάννης Χατζηνικολαΐδης.

Γαλάζιες Σημαιές (30 Μαΐου και μετά)

Η επιτυχημένη Ανακοίνωση Τύπου και η ευρύτατη διανομή υλικού περιγράφονται στη σελίδα των “Γαλάζιων Σημαιών”.

Έκθεση «Ημέρες Περιβάλλοντος», Πλατεία Συντάγματος (3-5 Ιουνίου)

Διοργανώθηκε από την Ειδική Επιτροπή Περιβάλλοντος του Ελληνικού Κοινοβουλίου και το Δήμο Αθηναίων. Μας δόθηκε ένα κεντρικό περίπτερο, όπου, με ‘κράχτη’ τις αφίσες των «Γαλάζιων Σημαιών» προσελκύσαμε αρκετό περαστικό κόσμο.

Συμμετείχαν οι Ντίνα Αλεξοπούλου, Μάκης Απέργης, Άρης Βιδάλης, Νιόβη Γενναδίου, Μαρτίνος Γκαϊτλιχ, Μαριάννα Δεδάκη, Ηρώ Κόλλα, Γεωργία Κοτσιφάκη, Ρεγγίνα Μαρκέτου, Πωλίν Μπούφη και Μαρίνα Σαράφη.



Στην Ανθοκομική Κηφισιάς

Έκθεση Εικαστικής Έκφραση Παιδιών της Αθήνας, πεζόδρομο Αποστόλου Παύλου (2-7 Ιουνίου)

Είμαστε η μόνη περιβαλλοντική οργάνωση στην οποία διατέθηκε περίπτερο από τον Οργανισμό Νεολαίας και Άθλησης του Δήμου Αθηναίων, όπου παρουσιάσαμε το έργο μας, κυρίως στα προγράμματα “Οικολογικά Σχολεία” και “Φύση χωρίς Σκουπίδια”.

Βοήθησαν οι Άρης Βιδάλης, Αλίκη Βαβούρη και Αλέξια Νικηφοράκη

Συνέδριο του Διασυνοριακού Προγράμματος Συνεργασίας INTERREG III C στην Πάτρα (22-26 Μαΐου)

Μας εκπροσώπησε το μέλος μας, Φάνης Βορεινάκης, που παρουσίασε στην εισήγησή του το έργο μας, ως παράδειγμα λειτουργίας ελληνικής περιβαλλοντικής οργάνωσης. Έδωσε έμφαση στις δράσεις μας περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Στην Πλατεία Συντάγματος



Υπαίθρια έκθεση αφίσας και φωτογραφιών του Συλλόγου Εκδρομέων Τριπόλεως (28 Μαΐου – 5 Ιουνίου)

Μας εκπροσώπησε ο Τίμος Χαραλαμπίδης.

Παρουσίαση του Δικτύου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης “Η ανακύκλωση.. ως αφορμή” από τη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Θεσσαλονίκης (1η Ιουνίου)

Συμμετείχε ο Πάνος Μαθιουδάκης, ο οποίος παρουσίασε σε Powerpoint την Εταιρία μας και το πρόγραμμα “Φύση Χωρίς Σκουπίδια”, το οποίο συνεργάζεται με το πάρα πάνω δίκτυο.

Συμπόσιο του Δήμου Σαμοθράκης και του Μεσόγειος SOS με θέμα το ρόλο των Τοπικών Αρχών και των ΜΚΟ στο σχεδιασμό της παράκτιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης (14-18 Ιουνίου)

Μας εκπροσώπησε ο Γιώργος Καβάσης, ο οποίος παρουσίασε σε Powerpoint την Εταιρία μας και το πρόγραμμα «Γαλάζιες Σημαίες». Φαίνεται ότι έγινε εκτενής συζήτηση για το τελευταίο μεταξύ των συνέδρων, ξένων και Ελλήνων.

Εκδήλωση Πνευματικού Κέντρου Δήμου Βούλας, Πάρκο Ελευθερίας (3-6 Ιουνίου)

Συμμετείχαν οι Αθηνά Βουγιούκα και Ντένη Παπαϊωάννου.

Εκδήλωση Δήμου Πολίχνης για το Περιβάλλον (4-5 Ιουνίου)

Η Ουρανία Δαλιώτου παρουσίασε σε Powerpoint την Εταιρία μας και τα Προγράμματά της.

Εορτασμός της βράβευσης του Δημοτικού Σχολείου Νικαίας Λάρισας ως «Οικολογικού Σχολείου» (5 Ιουνίου)

Η Βαρβάρα Παναγιωτίδου παρουσίασε σε Powerpoint την Εταιρία μας και τα Προγράμματά της.

Εκδήλωση του 3ου Δημοτικού Σχολείου Ζωγράφου και του Συλλόγου Γονέων (5 Ιουνίου)

Παραβρέθηκε το μέλος μας Χρήστος Χριστόπουλος

Εκδήλωση βράβευσης του 9ου Δημοτικού Σχολείου Κερατσινίου και της εκπαιδευτικού Κυριακής Μαγκούρα από το Δήμο Κερατσινίου (5 Ιουνίου)

Το σχολείο συμμετέχει στο “Οι Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου” και το “Φύση χωρίς Σκουπίδια” και βραβεύθηκε για την περιβαλλοντική του δράση. Στείλαμε συγχαρητήρια στο σχολείο και χαιρετισμό /ευχαριστήριο στο Δήμαρχο Κερατσινίου.

*Μάκης Απεργής
Αλίκη Βαβούρη*

Στον πεζόδρομο Αποστόλου Παύλου



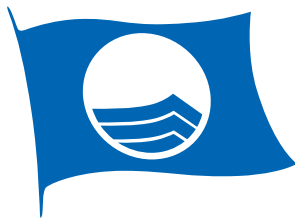
Ανακοίνωση των φετεινών βραβεύσεων

Στις 30 Μαΐου έγινε η ανακοίνωση των βραβευμένων με «Γαλάζια Σημαία» ακτών και μαρινών, που είχε πολύ μεγάλη απήχηση στον Τύπο, τις περισσότερες φορές με ολοσέλιδες ανταποκρίσεις. Πολλά Μ.Μ.Ε., επίσης, ασχολήθηκαν με το θέμα, είτε στα δελτία ειδήσεων είτε μέσω συνεντεύξεων που μας πήραν.

Βραβεύθηκαν συνολικά 411 ακτές, σε σχέση με 383 πέρυσι, που είναι οπωσδήποτε μια σημαντική αύξηση. Από αυτές, οι επτά κέρδισαν τη Σημαία τους μετά από ένσταση που υπέβαλε η Εθνική Επιτροπή σε απόφαση της Διεθνούς Επιτροπής. Είναι εντυπωσιακό ότι στο σύνολο των 2.589 βραβευμένων φέτος ακτών παγκοσμίως, η μία στις έξι περίπου είναι ελληνική! Είναι επίσης πολύ ενθαρρυντικό το γεγονός ότι 50 «Γαλάζιες Σημαίες» δίδονται φέτος σε ελληνικές ακτές που δεν είχαν βραβευθεί πέρυσι. Αυτό δείχνει, νομίζουμε, το συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον στη χώρα μας για το πρόγραμμα. Μας λυπεί, βέβαια, το γεγονός ότι πολλές ακτές, που είχαν κερδίσει «Γαλάζια Σημαία» στο παρελθόν, δεν φαίνεται να μπορούν ή να θέλουν να καταβάλουν την αναγκαία προσπάθεια να την ανακτήσουν σήμερα.

Το Πρόγραμμα απευθύνεται σε Δήμους και σε ανεργαζόμενους ιδιώτες φορείς, που διαχειρίζονται οργανωμένες ακτές και μαρίνες σε 40 χώρες. Φορέας του Προγράμματος στην Ελλάδα είναι η ΕΕΠΦ. Για να απονεμηθεί η «Γαλάζια Σημαία», απαιτούνται καθαρή θάλασσα και ακτή, άρτια οργάνωση και καλής υπηρεσίας, ασφάλεια λουομένων και επισκεπτών, περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και προστασία της ακτής και του παράκτιου χώρου.

Χορηγός του Προγράμματος «Γαλάζιες Σημαίες» είναι η ALPHA BANK, την οποία και ευχαριστούμε θερμά.



Ής ελπίζουμε ότι θα προβληματισθούν με τα φετεινά αποτελέσματα και θα δοκιμάσουν ξανά. Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση της Σκιάθου, που είχε άλλοτε εννέα «Γαλάζιες Σημαίες» και τις έχασε όλες. Φέτος ξαναπήρε τις επτά, προς μεγάλη μας ευχαρίστηση!

Δυστυχώς, εξακολουθεί να είναι άκρως απογοητευτική η κατάσταση με τις ελληνικές μαρίνες, με μόλις 5 βραβευμένες, ακριβώς οι ίδιες με πέρυσι, που αντιπροσωπεύουν ένα απειροελάχιστο ποσοστό των 641 που κερδίζουν «Γαλάζια Σημαία» παγκοσμίως.

Άλλη δημοσιότητα

Φέτος νομίζουμε ότι οργανώθηκε καλά η προβολή του προγράμματος στο ευρύ κοινό, κάτι που μπορεί να παροτρύνει περισσότερους διαχειριστές ακτών, ώστε να προσπαθήσουν να κερδίσουν τη «Γαλάζια Σημαία» και να προστατεύσουν συγχρόνως το περιβάλλον στην περιοχή τους.

Μετά την Ανακοίνωση Τύπου, ακολούθησε η προβολή του προγράμματος στην έκθεση της Πλατείας Συντάγματος, 3-5 Ιουνίου, όπου τα posters των «Γαλάζιων Σημαιών» ήταν «κράχτες» για να επισκεφθεί ο διερχόμενος κόσμος το περίπετρό μας. Παράλληλα, η ALPHA BANK διένειμε 575.000 αντίτυπα ενός ειδικού εντύπου που είχαμε σχεδιάσει μαζί και αναφέρει την Εταιρία μας ως Συντονιστή του προγράμματος, καθώς και τα ονόματα όλων των βραβευμένων ακτών, ως ένθετα στις κυριακάτικες εκδόσεις της Καθημερινής και του Βήματος. Στη συνέχεια, διένειμε 1.200.000 αντίτυπα του ίδιου εντύπου στους πελάτες της.

ΓΑΛΑΖΙΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ

Ακολούθησαν πολλές εκδηλώσεις για την ανάρτηση της «Γαλάζιας Σημαίας» σε διάφορες ακτές, με μεγάλη αντίστοιχη τοπική προβολή.



Επιθεωρήσεις των ακτών

Το σεμινάριο ενημέρωσης των επιθεωρητών στις 31 Μαΐου, στο οποίο συμμετείχαν 34 άτομα, έδωσε το σύνθημα για να ξεκινήσουν οι φετεινές επιθεωρήσεις των ακτών, πιο εντατικά από κάθε άλλη φορά.

Βράβευση της ALPHA BANK για την υποστήριξη της στο πρόγραμμα

Την 1η Ιουνίου, στο Κέντρο Γαία του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, βραβεύθηκε η ALPHA BANK με το βραβείο περιβαλλοντικής ευαισθησίας Οικόπολις 2006 για τη χορηγική της υποστήριξη του προγράμματος «Γαλάζιες Σημαίες» της Εταιρίας μας. Τα συγχαρητήριά μας! ■

*Μάκης Απέργης,
Αίκμη Βαβούρη,
Θοδωρής Κακαριανός*



ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Εκδήλωση βράβευσης

Η εκδήλωση βράβευσης, κάθε χρόνο, σχολείων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, είναι ένας ιδιαίτερα επιτυχημένος θεσμός. Ενθαρρύνει και προωθεί τα σχολεία που εργάστηκαν για τους σκοπούς του δικτύου και προσφέρει πολλαπλά παιδαγωγικά οφέλη στους συμμετέχοντες.

Το Δημοτικό σχολείο Χιλιομοδίου, που μας φιλοξένησε στη φετινή βράβευση των «Οικολογικών Σχολείων», είχε βάλει τα 'καλά' του. Οι μικροί μαθητές και μαθήτριες μας καλοσώρισαν και μας ξενάγησαν στους εκθεσιακούς χώρους. Στην έκθεση με τις εργασίες των βραβευμένων σχολείων κυριαρχούσαν η ζωντάνια και η φαντασία.

Η εκδήλωση άρχισε με ένα επιτυχημένο θεατρικό δρώμενο οικολογικού περιεχομένου από το σχολείο που μας φιλοξενούσε και συνεχίστηκε με καλοσώρισμα από τη συντονίστρια εκπαιδευτικό του σχολείου, κα Παναγιώτα Σιόλα. Ακολούθησαν χαιρετισμοί από τον Νομάρχη Κορίνθου, τον Δήμαρχο Χιλιομοδίου, την Διευθυντή Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Κορίνθου, τον Προϊστάμενο του Γραφείου και εκροσώπους κομμάτων.

Η παρουσίαση του προγράμματος από την συντονίστρια της ΕΕΠΦ, κα. Αλίκη Βαβούρη, και

τον Πάνο Μαθιουδάκη είχε σαφήνεια και πληρότητα και συνοδεύταν από πλούσιο εποπτικό υλικό.

Στο κύριο μέρος της εκδήλωσης έγιναν παρουσιάσεις από σχολεία, από τους ίδιους τους μαθητές, είτε μέσα από κείμενα, είτε μέσα από δρώμενα με κίνηση και μουσική, που είχαν φρεσκάδα και φαντασία.

Ακολούθησαν οι βραβεύσεις, σε μια ιδιαίτερα συγκινητική ατμόσφαιρα. Η αντιπροσωπεία του κάθε σχολείου έπαιρνε το βραβείο και τη σημαία των «Οικολογικών Σχολείων» από κάποιον επίσημο προσκεκλημένο και δεχόταν τα συγχαρητήριά του και τα χειροκροτήματα όλων.

Τα σχολεία που βραβεύτηκαν είναι:

ΑΤΤΙΚΗ: 11ο Δημοτικό Σχολείο Αιγάλεω, 20ο Δημοτικό Σχολείο Αιγάλεω, Ν. ΑΧΑΪΑΣ: Δημοτικό Σχολείο Φαρρών, Δημοτικό Σχολείο Ριόθλου, 55ο Δημοτικό Σχολείο Πατρών, Ν. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ: 13ο Δημοτικό Σχολείο Ευόσμου, Ν. ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ: Νηπιαγωγείο Ασπροκκλησιάς, Ν. ΚΙΛΚΙΣ: 2ο Γυμνάσιο Κιλκίς, Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ: Δημοτικό Σχολείο Χιλιομοδίου, Ν. ΛΑΡΙΣΗΣ: Δημοτικό Σχολείο Νίκαιας, Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ: 6ο Νηπιαγωγείο Αγ. Νικολάου, Ν. ΛΕΣΒΟΥ: 1ο Νηπιαγωγείο Μυτιλήνης, 7ο Νηπιαγωγείο Μυτιλήνης, Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ: Δημοτικό Σχολείο Αυθιάνας, Ν. ΠΕΛΛΑΣ: Γυμνάσιο Πέλλας, Ν. ΣΕΡΡΩΝ: Δημοτικό Σχολείο Νέας Ζίχνης,

Υπήρξαν επίσης και επαναβραβεύσεις σχολείων που συνέχισαν να παρουσιάζουν αξιόλογες εργασίες:

ΑΤΤΙΚΗ: 2ο Δημοτικό Σχολείο Αγ. Ιωάννη Ρέντη, 13ο & 21ο Δημοτικό Σχολείο Κερατσινίου, 7ο Δημοτικό Σχολείο Δάφνης, 13ο Δημοτικό Σχολείο Ηλιούπολης, Εκπαιδευτήρια Νέα Γενιά Ζηρίδη (Δημοτικό), Ν. ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ: 1ο ΤΕΕ Άργους,, Ν. ΑΧΑΪΑΣ: Δημοτικό Σχολείο Βρα-

χναϊκών, 8ο Δημοτικό Σχολείο Πατρών, Ν. ΒΟΙΩΤΙΑΣ: Γυμνάσιο Οινόφυτων, Ν. ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ: Δημοτικό Σχολείο Άργους Καθύμνου, Ν. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ: 2ο Δημοτικό Σχολείο Αγ. Βασιλείου, 20ο Νηπιαγωγείο Ευόσμου, Ν. ΚΑΒΑΛΑΣ: 6ο Γυμνάσιο Καβάλας, Δημοτικό Σχολείο Παναγίας Θάσου, Ν. ΚΥΚΛΑΔΩΝ: Βαλέτσιο Γυμνάσιο Ίου, 1ο Δημοτικό Σχολείο Νάξου, Δημοτικό Σχολείο Κορθίου Άνδρου, Ν. ΛΑΚΩΝΙΑΣ: 7ο Δημοτικό Σχολείο Αρκεσίων, Ιδιωτικό Β. Ποιυκρονάκου, Ν. ΛΑΡΙΣΗΣ: Ιδιωτικό Καραβάνα - Δημοτικό Σχολείο, Ν. ΠΡΕΒΕΖΗΣ: 3ο Γυμνάσιο Πρέβεζας, Ν. ΡΕΘΥΜΝΗΣ: Δημοτικό Σχολείο Αργυρούπολης, Ν. ΡΟΔΟΠΗΣ: 2ο Γυμνάσιο Κομοτηνής, Ν. ΦΩΚΙΔΑΣ: Γυμνάσιο Ιτέας, Ν. ΧΑΛΚΙΔΩΝ: Γυμνάσιο Βόμου

Η όλη εκδήλωση είχε άριστη οργάνωση, σημαντική εκπροσώπηση, πλούσια φιλοξενία και ζεστή ατμόσφαιρα. Πίσω από όλα αυτά υπάρχουν πάντα κάποιου εκπαιδευτικού με μεράκι, όπως οι Παναγιώτα Σιόλα και η Μαρία Μαστοράκη, οι υπεύθυνες δασκάλες, που είχαν αναλάβει το βάρος της διοργάνωσης, και ο διευθυντής του σχολείου, Κος Γεραρής. ■

Σοφία Πλατανισιώτη

Εκπαιδευτικός – Μέλος

Συντονιστικής Επιτροπής του Δικτύου

Τα «Οικολογικά Σχολεία» είναι ένα διεθνές δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, στο οποίο συμμετέχουν Δημοτικά, Γυμνάσια και Λύκεια από όλη την Ελλάδα, με στόχο την εξοικείωση των μαθητών και μαθητριών, αυριανών πολιτών, με τα περιβαλλοντικά προβλήματα και τη διαμόρφωση θετικής στάσης για την αντιμετώπισή τους. Αποτελεί δε το μεγαλύτερο δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, με 12.000 σχολεία σε 31 χώρες της Ευρώπης, της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής, 1.000.000 μαθητές και 50.000 εκπαιδευτικούς. Πρόσφατα, στην Ελλάδα, προστέθηκε η νέα μας περιβαλλοντική δράση «Η αυλή των οικολογικών σχολείων... σαν στο σπίτι μας»

Χορηγός του Προγράμματος είναι η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ και το ΙΔΡΥΜΑ ΙΩΑΝΝΟΥ Φ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, τους οποίους και ευχαριστούμε θερμά για την υποστήριξή τους.



ΝΕΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Στις αρχές του 1994 η γαλλική Μη Κυβερνητική Οργάνωση, μέλος του Ιδρύματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Foundation for Environmental Education-FEE), παρουσίασε ένα πρωτοποριακό δίκτυο Περιβαλλοντικής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης. Επρόκειτο για το δίκτυο “Young Reporters for the Environment”. Για την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των μελών του δικτύου δημιουργήθηκε ειδικός δικτυακός τόπος (www.youngreporters.org), για χρήση των σχολείων που επιθυμούσαν να συμμετάσχουν, αλλά και για κάθε ενδιαφερόμενο που ήθελε να ενημερωθεί. Στόχος του Προγράμματος ήταν οι μαθητές να ερευνήσουν ένα τοπικό περιβαλλοντικό πρόβλημα, να γράψουν ένα άρθρο και να το δημοσιεύσουν στον τοπικό Τύπο. Το άρθρο στα αγγλικά θα μπορούσε να δημοσιευθεί στην ηλεκτρονική βιβλιοθήκη του δικτυακού τόπου, ώστε να το διαβάσουν όλοι όσοι θα το επιθυμούσαν. Τα σχολεία επικοινωνούσαν ηλεκτρονικά μέσω του διαδικτύου με σχολεία άλλων χωρών-μελών του Ιδρύματος FEE, με κοινή γλώσσα την αγγλική, είτε για συνεργασία, είτε για ανταλλαγή πληροφοριών σε κοινά θεματικά πεδία. Τα τεχνικά προβλήματα πολλά, για τα περισσότερα σχολεία των κρατών που θέλησαν να συμμετάσχουν, αλλά η πρόκληση μεγάλη.

Ο εμπνευστής του δικτύου, ο νεαρός Γάλλος Phillip Saugier, κατάφερε να στεριώσει το πρόγραμμα, με ετήσια σεμινάρια εκπαιδευτικών που πραγματοποιήθηκαν στις συμμετέχουσες

χώρες και με τη συνεργασία του Πανεπιστημίου της Grenoble της Γαλλίας και της γαλλικής εταιρίας τηλεπικοινωνιών France Telecom. Στις αρχικές θεματικές ενότητες του δικτύου: το νερό, τα απορρίμματα και την ενέργεια, προστέθηκαν κατά τη δεκάχρονη πορεία του οι ακτές, η γεωργία, οι πόλεις, οι μεταφορές, η βιωσιμότητα, το κλίμα κ.ά.

Τα ελληνικά σχολεία, με δυσκολία στα πρώτα βήματα της ανάπτυξης συνεργασίας μέσω του διαδικτύου, έχοντας πάντα κοντά τους την ΕΕΠΦ, προχώρησαν αργά, αλλά σταθερά. Στο αρχικό ακόμη στάδιο διοργανώθηκε στη Βάρη Αττικής το δεύτερο επιμορφωτικό σεμινάριο του δικτύου το 1995, με συμμετοχή 90 εκπαιδευτικών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση στήριξε το γενικό συντονισμό του δικτύου για αρκετά χρόνια μέσα από το πρόγραμμα SOCRATES και έτσι πραγματοποιήθηκαν ετήσια σεμινάρια, εκδόσεις κ.ά.. Επίσης, διοργανώθηκαν Ερευνητικές Αποστολές μαθητών, ένας θεσμός πρωτοποριακός, όπου ομάδες μαθητών, ένας από κάθε συμμετέχουσα

χώρα, με την καθοδήγηση ενός ειδικού επιστήμονα, συνεργάζονται, για ένα δεκαήμερο, για να ερευνήσουν ένα τοπικό περιβαλλοντικό πρόβλημα σε διάφορες περιοχές της Ευρώπης, αλλά και της Ασίας και της Αφρικής.

Πολύ δυναμικές χώρες στο δίκτυο “Νέοι Δημοσιογράφοι για το Περιβάλλον”, όπως το μεταφράσαμε ελληνικά, είναι η Πορτογαλία, η Γαλλία, η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Κύπρος και, από τις νέες χώρες, το Μαρόκο. Σήμερα 400 περίπου σχολεία από 17 χώρες συμμετέχουν στο δίκτυο σε διεθνές ή τοπικό επίπεδο. Τα καλύτερα άρθρα και οι φωτογραφίες των σχολείων βραβεύονται κάθε χρόνο από διεθνή επιτροπή, στην οποία συμμετέχουν εκπρόσωποι της UNESCO, του Ιδρύματος Cousteau κ.ά.. Στο δικτυακό τόπο του δικτύου δημοσιεύονται όλα τα άρθρα και από το 2004 εκδίδεται το βιβλίο της χρονιάς (Year Book), όπου δημοσιεύονται άρθρα και φωτογραφίες που έχει βραβεύσει η επιτροπή. ■

**Αλίκη Βαβούρη
Γεωργία Φέρμελη**

Βραβευμένη φωτογραφία. «Τα σκουπίδια περιβάλλουν τον καταναλωτή του σήμερα.»



Το Δίκτυο απευθύνεται στα Γυμνάσια και Λύκεια, όπου ομάδες μαθητών, σε συνεργασία με άλλα σχολεία στην Ελλάδα, όσο και σ' άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, χειρίζονται ως δημοσιογράφοι κάποιο κοινό πρόβλημα του περιβάλλοντος, με εργαλείο επικοινωνίας το Internet.



Φύση χωρίς Σκουπίδια

1ο Πανελλήνιο Μαθητικό Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης

Φέτος, έχοντας συμπληρώσει 10 χρόνια λειτουργίας του Προγράμματος και έχοντας παρακολουθήσει χιλιάδες παιδιά να ενστερνίζονται την ιδέα του Φύση Χωρίς Σκουπίδια, οργανώνουμε το 1ο Πανελλήνιο Μαθητικό Συνέδριο, με θέμα «**Τα σκουπίδια αν μειώσουμε, τη φύση θα γλιτώσουμε**». Θα λάβουν μέρος μαθητές Νηπιαγωγείου, Δημοτικού, Γυμνασίου, Λυκείου και ΤΕΕ, θα μιλήσουν για τις εμπειρίες τους και θα προτείνουν δράσεις με στόχο τη μείωση των απορριμμάτων, την προστασία των φυσικών χώρων από τη ρύπανση και την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας για ένα καθαρό περιβάλλον.

Το Συνέδριο έχει τεθεί από την αιγίδα του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Θα διεξαχθεί, με χορηγό την ALPHA BANK, στις 25/11/2006, στην Αθήνα.

Οι επιμέρους θεματικές ενότητες είναι:

- Μείωση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση απορριμμάτων.
- Προστασία και ανάδειξη φυσικών χώρων.
- Διατήρηση καθαρού περιβάλλοντος

- Ευαισθητοποίηση της κοινωνίας και συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Είναι ένα Συνέδριο μαθητών:

- ▶ Θα ηγηθούν του Συνεδρίου.
- ▶ Θα παρουσιάσουν τις εργασίες τους.
- ▶ Θα συμμετέχουν σε ομάδες εργασίας (working groups).
- ▶ Θα δώσουν το λόγο στους ειδικούς και στο ακροατήριο.

Σεμινάριο για την Ανακύκλωση Μπαταριών και άλλων Ανεπιθύμητων Υλικών

Στις 17 Απριλίου, η ΕΕΠΦ οργανώσε ένα ακόμα Σεμινάριο στα πλαίσια του προγράμματος «Φύση χωρίς Σκουπίδια», με αντικείμενο την «**Ανακύκλωση μπαταριών και άλλων ανεπιθύμητων υλικών**». Συμμετείχαν περίπου 40 εκπαιδευτικοί, οι οποίοι άκουσαν ενδιαφέρουσες εισηγήσεις από τους:

Μαρία Σωτηράκου, Δρ. Περιβαλλοντικής Παιδείας, Υπεύθυνη του Γραφείου Π. Ε. του Υπουργείου Παιδείας

Μαρία Ρουσομουστακάκη, Δέκτορα Παν/μίου Αθηνών, Αντιπρόεδρο ΕΕΠΦ

Αλίκη Βαβούρη, Υπεύθυνη Προγραμμάτων Π. Ε. της ΕΕΠΦ

Πάνο Μαθιουδάκη, στέλεχος της Γραμματείας Προγραμμά-

των ΕΕΠΦ
Ηλία Ορδόλη, Διευθυντή της ΑΦΗΣ
Αλέξανδρο Αλούκο, Εντεταλμένο Σύμβουλο της «ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ ΣΥΣΚΕΥΩΝ Α.Ε.».

Το Σεμινάριο υποστήριξαν η ΑΦΗΣ και η ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ ΣΥΣΚΕΥΩΝ Α.Ε.

Συνεργασία «Ανακύκλωση ως αφορμή...» με «Φύση χωρίς Σκουπίδια»

Το Δίκτυο «Η Ανακύκλωση ως αφορμή» άρχισε να λειτουργεί στην Περιφέρεια Δυτικής Θεσσαλονίκης, με συμμετοχή 87 σχολείων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Τα μέλη της Συντονιστικής Επιτροπής του ζητήσαν συνεργασία με το πρόγραμμα «Φύση χωρίς Σκουπίδια», την οποία φυσικά αποδεχθήκαμε.

Έτσι, την 1η Ιουνίου, η Εταιρία μας ήταν προσκεκλημένη στην εκδήλωση εγκαίνια του Δικτύου, που είχε εορταστικό χαρακτήρα, με εντυπωσιακή προσέλευση. Ο Πάνος Μαθιουδάκης παρουσίασε εκ μέρους μας το πρόγραμμα «Φύση χωρίς Σκουπίδια», το ιστορικό του, τους σκοπούς και τους στόχους του, τον τρόπο εργασίας, τη δράση των Εθελοντικών Ομάδων και τα αποτελέσματα και οφέλη από τη λειτουργία του. ■

Μαρία Ρουσομουστακάκη
Αλίκη Βαβούρη
Πάνος Μαθιουδάκης

Στόχος του Προγράμματος, που γίνεται με τη συνεργασία της ΕΕΠΦ, Εθελοντικών Ομάδων και Τοπικών Αρχών, είναι η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για την καλύτερη διαχείριση των απορριμμάτων και για τη διατήρηση ενός καθαρού και πολιτισμένου περιβάλλοντος.

Χορηγός του Προγράμματος είναι η ALPHA BANK. Υποστηρικτής είναι το μέλος μας κ. Hellmut Baumann, συγγραφέας του βιβλίου «Η Ελληνική Χλωρίδα στο μύθο, στην τέχνη, στη λογοτεχνία». Τους ευχαριστούμε θερμά.



Στη χώρα μας, το «Μαθαίνω για τα Δάση» έχει εξελιχθεί, αθόρυβα, σε ένα δυναμικό Δίκτυο με συμμετοχή 210 σχολείων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Πρόκειται για ένα διαχρονικό πρόγραμμα, με προτάσεις για δραστηριότητες που υλοποιούνται στο σχολείο και στο δάσος. Παράλληλα, οι Περιβαλλοντικές Ομάδες των σχολείων επεξεργάζονται μια σειρά από κοινά θέματα, όπως «Μύθοι του Δάσους», «Νόμοι και Κανονισμοί για το Δάσος» και «Τα Δάση στη χώρα μας», με έμφαση στην εξερεύνηση και στη μελέτη των δασικών περιοχών υπό ένταξη στο πανευρωπαϊκό δίκτυο Natura 2000.

Στο πλαίσιο του Δικτύου έχουν διοργανωθεί δενδροφυτεύσεις και αναδασώσεις, που έκαναν μαθητές και μαθήτριες, με την καθοδήγηση γεωπόνων και δασολόγων, σε πολλές περιοχές της χώρας, καθώς και δυο «Θερινά Επιμορφωτικά Σχολεία» σε χώρο κατασκήνωσης στο Μεσοσηνακό Ταΰγετο. Επίσης, διοργανώθηκαν δυο διαγωνισμοί παραμυθιού, για παιδιά Νηπιαγωγείου και Δημοτικού, και διηγήματος, για παιδιά Γυμνασίου και Λυκείου.

Πολύ σημαντικές για την αξιολόγηση της εφαρμογής και λειτουργίας του Προγράμματος είναι η επικοινωνία και οι αναφορές των εκπαιδευτικών και μαθητών. Παραθέτουμε, στη συνέχεια, την αναφορά του 1ου ΤΕΕ Θεσσαλονίκης, που συμμε-



ΜΑΘΑΙΝΩ ΓΙΑ ΤΑ ΔΑΣΗ

τέχει στο Δίκτυο την τελευταία διετία.

Πάνος Μαθιουδάκης

“Οι μαθητές του 1ου Τ.Ε.Ε. Θεσσαλονίκης έχουν υλοποιήσει πολλά προγράμματα και κατά τα προηγούμενα σχολικά έτη αλλά και κατά το τρέχον. Στο σχολείο υπάρχουν δύο ομάδες που ασχολούνται με το περιβάλλον. Συμμετέχουν μαθητές της Α' Τάξης και της Γ' Τάξης.

Κατά το περσινό σχολικό έτος 2004-2005, η περιβαλλοντική ομάδα της Α' Τάξης του σχολείου μας συνεργάστηκε με την ΕΕΠΦ σε δράσεις που αναφέρονταν ειδικά στο δάσος, λαμβάνοντας μέρος στο πρόγραμμα «Μαθαίνω για τα Δάση».

Η επιλογή του θέματος έγινε από την ομάδα ύστερα από εισήγηση δύο μαθητών, οι οποίοι προηγουμένως είχαν διαβάσει το έντυπο υλικό που η ΕΕΠΦ έστειλε στο σχολείο μας.

Το θέμα που επιλέχθηκε «Η Φωτιά στο Δάσος» αφορούσε βασικά όλους μας, ειδικά την κοινωνία σε ατομικό αλλά και κοινωνικό επίπεδο.

Οι μαθητές (ειδικότητας Πληροφορικής) με μεγάλη χαρά συνεργάστηκαν μεταξύ τους αλλά και με τους καθηγητές τους, ώστε να υλοποιηθεί αυτό το πρόγραμμα. Η συνεχής επαφή με την ΕΕΠΦ μέσω έντυπου υλικού αλ-

λά, κυρίως, μέσω της ιστοσελίδας της στο Internet, έδωσε την ευκαιρία στην ομάδα να μάθει πολλά για το έργο της ΕΕΠΦ και κυρίως για τη μεγάλη προσφορά της, στον τομέα του Περιβάλλοντος και την Προστασία της Φύσης.

Κατά την υλοποίηση του προγράμματος συγκέντρωσαν πληροφορίες που έχουν άμεση σχέση με το δάσος και οι οποίες τους βοήθησαν να γίνουν περιβαλλοντικά πιο ευαίσθητοι, να αποκτήσουν εμπειρίες και να καλλιεργήσουν δεξιότητες μέσα από την επαφή τους με το δάσος.

Μελέτησαν τα δασικά οικοσυστήματα και από κοντά, με εξορμήσεις, γνώρισαν το δάσος και τον τρόπο δημιουργίας και ανάπτυξης του. Έμαθαν πώς να το προστατεύουν και να το προφυλάσσουν από την ανθρώπινη δραστηριότητα, που προκαλεί από αμέλεια, πολλές φορές, την καταστροφή του. Έγιναν φίλοι του και προστάτες του.

Το παραμύθι μας το παρουσιάσαμε στους συμμαθητές μας, στους γονείς των παιδιών του σχολείου μας, αλλά και σε άλλα σχολεία κατά την παρουσίαση των προγραμμάτων του σχολείου που έγινε σε ημερίδα τον Μάιο του 2005. ■

Οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές της Περιβαλλοντικής Ομάδας για τα Δάση του 1ου Τ.Ε.Ε. Θεσσαλονίκης

Το 4ο Δημοτικό Σχολείο Γρεβενών στη Βάβια Κάληνα

Το «Μαθαίνω για τα Δάση» είναι ένα Διεθνές Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, που έχει στόχο να ενθαρρύνει σχολεία και εκπαιδευτικούς, ώστε να συμπεριλάβουν τα δάση στις εκπαιδευτικές τους δραστηριότητες, να τα πλησιάσουν οι μαθητές και να μάθουν από αυτά. Χορηγός του Προγράμματος είναι το ΙΔΡΥΜΑ ΛΕΒΕΝΤΗ, το οποίο και ευχαριστούμε θερμά για την υποστήριξη του.





Οι Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου



Δημιουργία πράσινης γωνιάς στην αυλή του σχολείου

Ο καλύτερος τρόπος για να απαντηθεί το ερώτημα “τι κάνουν τα σχολεία, όταν υλοποιούν κάποιο πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης;”, είναι η παράθεση συγκεκριμένων παραδειγμάτων από σχολικές δράσεις, στα οποία απεικονίζεται όχι μόνο η καλοπροαίρετη ενασχόληση εκπαιδευτικών, μαθητών και μαθητριών με το φυσικό περιβάλλον, αλλά και η συστηματική προσέγγισή του, μέσα από δόκιμες εκπαιδευτικές διαδικασίες.

Φέτος, στο πλαίσιο του Δικτύου «Οι Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου», η Περιβαλλοντική Ομάδα του 19ου Δημοτικού Σχολείου Αιγάλεω, αποτελούμενη από μαθητές και μαθήτριες της Ε' Τάξης και με εκπαιδευτικό τον κ. Καμπάνταη, μελέτησε τη χλωρίδα του Πάρκου «Μπαρουτάδικο» με μεθοδικό τρόπο, κάτι που αποτυπώνεται σε μια σειρά ερωτήσεων που απέστειλαν προς την Παιδαγωγική Ομάδα του Δικτύου ζητώντας πλη-

ροφορίες.

Αγαπητέ κύριε /Αγαπητή κυρία
Είμαστε μαθητές της Ε' τάξης και μετά την ερευνά μας στο Πάρκο Μπαρουτάδικο, έχουμε τις εξής ερωτήσεις, στις οποίες θα θέλαμε να μας βοηθήσετε με την απάντησή σας:

1. Παρατηρήσαμε ότι στις περιοχές που ερευνήσαμε τα αειθαλή ήταν περισσότερα από τα φυλλοβόλα δέντρα. Εμείς θα σας πούμε τη δική μας γνώμη και θα θέλαμε να μας πείτε αν είναι σωστή: Τα αειθαλή είναι περισσότερα γι' αυτό έχουμε περισσότερο οξυγόνο, το τοπίο ομορφαίνει, ταυτόχρονα τα αειθαλή απορροφούν περισσότερο νερό για τις ανάγκες των φύλλων τους και όλο το χρόνο δεν αφήνουν να περάσει εύκολα το φως στα πιο χαμηλά δέντρα και τους θάμνους ώστε να αναπτυχθούν με φωτοσύνθεση.

Το ερώτημα μας παραμένει: τι είναι καλύτερο για ένα πάρκο να υπάρχουν περισσότερα αειθαλή ή φυλλοβόλα δέντρα;

2. Περικυκλώσαμε ένα τετράγωνο που ήταν 25 τ.μ. (πλευρά 5μ.) στο οποίο μετρήσαμε 38 δέντρα και θά-

μνους. Κάνοντας τη διαίρεση βρήκαμε ότι στο κάθε φυτό αναλογούσε 1,5 τμ. εδάφους.

Θα θέλαμε να σας ρωτήσουμε αν είναι καλό για τα φυτά του πάρκου να είναι τόσο πυκνοφυτεμένο και ακόμα πόση επιφάνεια χρειάζεται ένα φυτό για να αναπτυχθεί σωστά;

3. Επιλέξαμε μια περιοχή για να μελετήσουμε τα δέντρα. Μετρήσαμε 54 συνολικά, από τα οποία τα 7 (6 πεύκα και 1 ακακία) ήταν με στραβό κορμό και τα 47 με ίσιο, κάθετο κορμό (τα περισσότερα πεύκα).

Υποθέσαμε, με όσα γνωρίζαμε από τη Φυσική, ότι οι λόγοι που ένα δέντρο στραβώνει τον κορμό του είναι, επειδή τα δέντρα είναι δίπλα-δίπλα, τα φύλλα από τα μεγαλύτερα δέντρα δεν αφήνουν το φως να περνάει στα μικρότερα και αυτά παίρνουν άλλη κατεύθυνση για να βρίσκουν φως. Επίσης, παρατηρήσαμε ότι το χώμα στο πάρκο έχει χαμηλό ύψος (μάθαμε και είδαμε ότι κάλυψε τις παλιές εγκαταστάσεις του εργοστασίου) και έτσι οι ρίζες των δέντρων δεν μπορούν να αναπτυχθούν όπως θα έπρεπε..

Θα θέλαμε να μας πείτε αν οι υποθέσεις μας είναι σωστές ή υπάρχουν και άλλοι λόγοι.

Σας ευχαριστούμε για το ενδιαφέρον και περιμένουμε νέα σας.

Τα παιδιά της Περιβαλλοντικής Ομάδας του 19ου Δημοτικού Σχολείου Αιγάλεω: Γιάννης, Δέσποινα, Δήμητρα, Ευμορφία, Ζωή, Ιωάννα, Κων/να, Μάρθα, Πέτρος, Ορφέας, Σπύρος, Σωτήρης, Χρήστος

Οι ειδικοί της ΕΕΠΦ έχουν ήδη απαντήσει στα ερωτήματα των μικρών μας φίλων. ■

Πάνος Μαθιουδάκης

Οι «Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου» είναι πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο οποίο συμμετέχουν νηπιαγωγεία, δημοτικά και γυμνάσια, τα οποία καθοούνται να γνωρίσουν και να υιοθετήσουν τις μικρές ή μεγάλες πράσινες γωνιές, καταφύγια ζωής, που βρίσκονται μέσα στις πόλεις.

Περιήγηση στην ανοιξιότικη Κεφαλονιά

Το ταξίδι μας στη Κεφαλονιά, αν και μακρύ, δεν ήταν κουραστικό. Φθάσαμε μεσημέρι, 23 Μαρτίου, στο Αργοστόλι. Ύστερα από μικρή ανάπαυση, είμασταν όλοι έτοιμοι για την πρώτη μας επίσκεψη, στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας των Δαυγάτων. Η Υβόννη Μαρκαντωνάτου, ξεναγός μας, φίλη και μέλος της Εταιρίας, είχε ετοιμάσει ένα ποικίλο πρόγραμμα για την ιστορία, τη φύση και την παράδοση της Κεφαλονιάς.

Η δεύτερη μέρα ξεκίνησε με επίσκεψη στο μικρό αρχαιολογικό μουσείο του Αργοστολίου, ύστερα στο λαογραφικό. Εκεί αισθανθήκαμε νοσταλγία, καθώς στις βιτρίνες ξετυλιγόταν η καθημερινή ζωή των Κεφαλονιτών του περασμένου αιώνα. Τι δαντέλες, φορέματα, έπιπλα, όλα με μεράκι και γούστο, πολυτέλεια και αρχοντιά.

Κατόπιν φύγαμε για το βόρειο μέρος του νησιού. Η διαδρομή με απότομες στροφές και υπέροχη θέα προς τη θάλασσα και τη γειτονική Ιθάκη. Οι παιώνιες που βρήκαμε στην Αγία Σοφία πανέμορφες, μοσχοβολιστές σαν κανέλα, αλλά λίγες. Ίσως ήταν νωρίς ακόμη. Φισκάρδο, μικρό, χαριτωμένο, με παλιά σπίτια, τα μόνα που σώθηκαν από το μεγάλο σεισμό. Έρημο και ωραίο, χωρίς τη φασαρία του τουρισμού. Η επιστροφή στο Αργοστόλι διαδρομή μαγευτική. Το μπλε του ουρανού, το γαλάζιο της θάλασσας, το παιχνίδι των χρωμάτων στους αγρούς! Μωβ, λευκά, κίτρινα λουλούδια έφτιαχναν χαλιά μοναδικής ομορφιάς.

Το βράδυ πήγαμε στα Προκοπάτα για τους Χαιρετισμούς, με χορωδία από τις πλέον καλλίφωνες. Το πιο ωραίο, όμως, ήταν το έθιμο της αρτοκλασίας. Στο κέντρο της εκκλησίας, σ' ένα μεγάλο τραπέζι, τοποθέτησαν 40 περίπου καλάθια με πέντε άρτους το κάθε ένα, στολισμένους με λουλούδια από τους κήπους. Φαντάζεσθε αυτόν τον μυρωδάτο ανθόκηπο;

Τρίτη μέρα, περίπατος στο Ρούδι. Ο ομιχλώδης, όμως, καιρός δεν μας επέτρεψε να απολαύσουμε τη θέα. Η μαγεία της ημέρας: η βόλτα στο λιμναίο σπήλαιο της Μελισσάνης με βάρκα. Μικρό, χωρίς οροφή – κατέρευσε κάποτε μάλλον από σεισμό – αφήνει τον ουρανό να καθρεφτιστεί στα νερά της λίμνης. Το χρώμα του νερού μωβ – μπλε, έντονο, εντυπωσιακό. Επίσκεψη και στον Καραβόμολο όπου, από τις καταβόθρες του, βγαίνουν τα νερά που έχουν κάνει μια διαδρομή αρκετά μεγάλη φεύγοντας από τη Δάση κοντά στο Αργοστόλι και διασχίζοντας υπογείως την Κεφαλονιά. Προσκύνημα και στον Άγιο –



Η λιμνοσπηλιά της Μελισσάνης

εννοείται, Γεράσιμο – πολιούχο του νησιού. Το βράδυ, στο Αργοστόλι, δειπνήσαμε όλοι μαζί, με κηφλονίτικες καντάδες.

Η τελευταία μέρα είχε επίσκεψη στους μυκηναϊκούς τάφους, σ' ένα λουλουδιασμένο χωράφι, με τις μοναδικές ορχιδέες που βρήκαμε στην Κεφαλονιά. Στο μοναστήρι του Αγίου Ανδρέα υπάρχει εκκλησιαστικό μουσείο, με εικόνες και τέμπλα από εκκλησίες κατεστραμμένες από το μεγάλο σεισμό. Ακόμη, η εκκλησία της Παναγίας των Φιδιών, όπου μικρά και άκακα φιδάκια παρουσιάζονται το Δεκαπενταύγουστο και ξαναχάνονται ως τον άλλο χρόνο.

Η Υβόννη μας περιέγραψε το νησί της με αγάπη και φρεσκάδα, κάνοντάς μας να περάσουμε ευχάριστα και ξεκούραστα τέσσερις μέρες. Χάρης σ' αυτήν, όπου πηγαίναμε, άνοιγαν μουσεία, εκκλησίες, ταβέρνες. Να' ναι καλά! Όλη η εκδρομή ήταν τέλεια! ■

Γίαννα Χατζηνικολαΐδη

Οι εκδρομείς μας στην Κεφαλονιά





Δρυμόνας

Φωτ. Β. Ηλιόπουλος

Εκδρομή στη Βόρεια Εύβοια

Την πρώτη μέρα, 8 Απριλίου, κατευθυνθήκαμε προς το Προκόπι. Στην πρώτη μας στάση συναντήσαμε τον κύριο Ζίγκιρη, δασολόγο, ο οποίος μας έδειξε τον ίσως αρχαιότερο πλάτανο στην Ευρώπη, ηλικίας 2000 ετών περίπου (Φωτογραφία στο Τεύχος 113, σελ.29). Μοναδικό μνημείο της φύσης, που σε άλλη ευνομούμενη χώρα θα έχαιρε απόλυτης προστασίας, στον τόπο μας μαραζώνει και αργοπεθαίνει από τα μπάζα που έχουν υψωθεί στο γύρω χώρο.

Συνεχίζοντας προς τους Παπάδες, μέσα σε ελατοδάση, βρεθήκαμε στο «Δασικό Χωριό», την οικοδόμηση του οποίου είχε μέχρι πρότινος αναλάβει το Υπουργείο Γεωργίας, με στόχο την οικοτουριστική ανά-

πτυξη της περιοχής. Το τοπίο ολόγυρα είναι εξαιρετικής ομορφιάς, όπως και το «χωριό», όταν – ή αν ποτέ- τελειώσει. Κοντά στην Κερασιά, βρεθήκαμε στην περιοχή όπου το 1992 οι γεωλόγοι του Πανεπιστημίου Αθηνών, ανέσκαψαν ένα απολιθωμένο δάσος με πλούσια πανίδα της ανώτερης Μειοκαιίνου, δηλαδή ηλικίας 6 ως 9 εκατομμυρίων ετών. Κάναμε μία μικρή αλλά μαγευτική πεζοπορία ανάμεσα στα έλατα, δίπλα στους καταρράκτες και τις λιμνούλες που σχηματίζει στην πορεία του ο ποταμός Σηπιάς, κοντά στο Δρυμόνα, προτού καταλήξουμε στη Λίμνη, που διατηρεί πεισματικά τη γραφική ατμόσφαιρα μιάς χαριτωμένης νησιώτικης πολίχνης. Από εκεί οι λάτρεις της πεζοπορίας είχαν την ευκαιρία να κατευθυνθούν προς τη μονή Γαλατάκη και να περπατήσουν για μερικά χιλιόμετρα σε πευκόφυτο τοπίο δίπλα στη θάλασσα. Η διανυκτέρευσή μας ήταν σε μικρό, φιλόξενο ξενοδοχείο στις Ροβιές, στην άκρη ενός εκτεταμένου ελαιώνα που κατέληγε σε πανέμορφη παραλία.

Η επόμενη μέρα ξεκίνησε με την επίσκεψη του υγρότοπου Μεγάλο Διβάρι, στα Κανατάδικα, κοντά στην Ιστιαία. Μολονότι η εποχή ήταν ακατάλληλη για παρατήρηση πουλιών, υπήρξαμε αρκετά τυχεροί καθώς εντοπίσαμε ένα μεγάλο κοπάδι κύκνων, καθώς και μεμονωμένους κορμοράνους και τοικνιάδες.

Η εκδρομή μας ολοκληρώθηκε στη λουτρόπολη της Αιδηψού, όπου ξεναγηθήκαμε διεξοδικά στις εγκαταστάσεις του υδροθεραπευτηρίου του ΕΟΤ και τις ιαματικές πηγές από μερικούς ενθουσιώδεις νέους ανθρώπους του τόπου. ■

Νάσια Αθανασίου

Πεζοπορία στον Ολίγυρτο

Η εξόρμηση, στις 13 Μαΐου, με αρχηγό τον Τίμο Χαραλαμπίοπουλο και με πρόγνωση για λαμπρό καιρό, συγκέντρωσε 55 εκδρομείς, σε σημείο που χρειάστηκε να χρησιμοποιηθεί και δεύτερο πούλμαν.

Της πορείας, από το διάσελο του Ολίγυрту, πάνω από την Κανδήλα, ως το χωριό Λαύκα, προη-

Παρατήρηση στη Στυμφαΐδα



Φωτ. Α. Κόλλας

γήθηκε στάση για επίσκεψη του παράξενου παρεκκλησίου της Αγίας Φωτεινής και του χώρου της αρχαίας Μαντινείας. Η πυκνή ανοιξιάτικη βλάστηση κάλυπτε τα πάντα και μόλις που φαινόταν ίχνη του θεάτρου και ελάχιστων θεμελίων.

Στη στάση του διασέλου, οι περισσότεροι επέλεξαν την πορεία στο δασικό δρόμο που, μέσα από τις κατάφυτες παρειές του βουνού, οδηγεί στη Λαύκα. Η ομορφιά της ορεινής φύσης και το μεγάλο πλήθος αγριολούλουδων κάθε είδους και χρώματος δικαίωσαν και πάλι την επιλογή των περιπατητών, έστω και αν αποδείχθηκε ότι, για τους λιγότερο συνηθισμένους σε παρατεταμένη πορεία, η διαδρομή χρειαζόταν αρκετά περισσότερο από τις προγραμματισμένες 2,5 ώρες.

Το γεύμα στη Λαύκα και τον καφέ στην πλατεία του χωριού ακολούθησε σύντομο πέρασμα από τη λίμνη Στυμφαλία και χωρίς προβλήματα επιστροφή στην Αθήνα. ■

Λεωνίδα Κόλλας

Τρίημερο στις πηγές του Αχελώου

Με διάθεση σχεδόν εφηβική, αναχωρήσαμε στις 26 Μαΐου για την Καλλιρρόη. Δύο χιλιόμετρα πιο πέρα, μέσα στο δάσος και δίπλα στο ποτάμι, βρίσκεται ο Πύργος Μαντάνια, ένας ξενώνας καλαισθητός και φιλόξενος, όπου και φτάσαμε το απόγευμα. Ακολούθησε επίσκεψη στο κέντρο πληροφόρησης 'Τρία Ποτάμια' και ενδιαφέρουσα ενημέρωση σχετικά με την περιοχή, τη χλωρίδα και την πανίδα. Επιστρέφουμε στον ξενώνα, όπου ο Γιώργος Κωνσταντινίδης έδωσε ένα ενδιαφέρον μάθημα «μανιταρογνωσίας», με προβολή διαφανειών.

Το επόμενο πρωί, συνοδευόμενοι από τον Γ. Κωνσταντινίδη και έναν έμπειρο μανιταροσυλλέκτη, περιπλανηθήκαμε για δυο ώρες περίπου μέσα στο κοντινό δάσος, αλλά η συγκομιδή μανιταριών ήταν μάλλον πτωχή, λόγω ξηρασίας. Όμως, αυτός ο περίπατος ήταν ανεκτίμητος. Μακριά από τους ήχους του πολιτισμού, μπορεί κανείς να ακούσει τη σιωπή.

Στη συνέχεια, επίσκεψη στο χωριό Αγία Παρασκευή και την εκκλησία του, με τους πολλούς εσωτερικούς τρούλους. Τρεις-τέσσερις ντόπιοι στο καφενείο, που μόλις είχε ανοίξει για τη φετινή χρονιά. Οι κάτοικοι της περιοχής, κτηνοτρόφοι κυρίως, αφήνουν τα χωριά τους το χειμώνα, μαζί με τα ποιμνία τους, και επιστρέφουν αρχές καλοκαιριού. Το απόγευμα, ο προορισμός μας ήταν η Κρανιά, για περπάτημα στο δασικό δρόμο. Πυκνό ελατόδασος, αλλά και άλλα είδη δέντρων και ανθισμένα αγριολούλουδα και κάπου στο μέσο της

Φωτ. Γ. Χατζηπαντωνίου



Μανιταρογνωσία

διαδρομής ο Τίμιος Σταυρός, εξαιρετικής ομορφιάς μεταβυζαντινός ναός, χαρακτηριστικής αρχιτεκτονικής, με δεκατρείς τρούλους, πρόσφατα συντηρημένος.

Τελευταία ημέρα, κατευθυνόμαστε βορειότερα προς Χαλίκι. Από εδώ, τρίωρη πεζοπορία στο δασικό δρόμο, δίπλα σχεδόν στο ποτάμι, προς Βεργλίκια και μια από τις πηγές του Αχελώου. Κατόπιν, φαγητό στα λιβάδια Περτουλίου και αναχώρηση για Αθήνα.

Θα συνοψίζα έτσι την εκδρομή αυτή: «έλατα αγκαλιασμένα με οξιές, πλατάνια, πεύκα, ανθισμένα αγριολούλουδα, υψηλές κορυφές με απομεινάρια χιονιού, πολύχρωμες πεταλούδες, κελαηδήματα πουλιών, το μοναδικό ποτάμι και όλα αυτά κάτω από τον καταγάλανο ουρανό». Αισθάνομαι ευγνωμοσύνη που έζησα αυτές τις τρεις ημέρες σε αυτό το περιβάλλον, απ' όπου έκλεισα και κρατώ στο μυαλό και την καρδιά μου μυρωδιές και χρώματα, ήχους και εικόνες. ■

Λίλη Χατζηπαντωνίου

Ομιλίες

Στις 10 Απριλίου, ο **Νίκος Πέτρου**, γνωστός φωτογράφος φύσης και νέο μέλος του Διοικητικού μας Συμβουλίου, παρουσίασε, με μια σειρά επιλεγμένων διαφανειών του, τη διαδρομή στην **περιοχή του Τριπόταμου και των πηγών του Αχελώου**, την οποία θα ακολουθούσαν τα μέλη μας στην εκδρομή της ΕΕΠΦ, αργότερα τον Απρίλιο. Τις φωτογραφίες των πανέμορφων, με ιδιαίτερη ποικιλία τοπίων, συμπλήρωσαν άλλες αξιόλογες για τη χλωρίδα και την πανίδα.

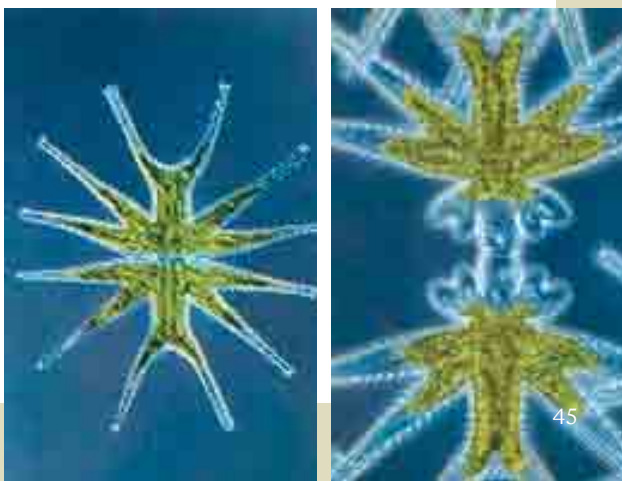
Α. Κ.

Στις 8 Μαΐου, η Αντιπρόεδρος της Εταιρίας μας και Δέκτορας στο Τμήμα Βιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, **Μαρία Ρουσομουστακάκη**, μας μίλησε για **τα Φύκια**, ή πιο σωστά, **τα Φύκη**. Χρησιμοποιώντας φωτογραφίες, αλλά και φυσικό υλικό, παρουσίασε αυτή την ομάδα των πρωτόγονων φυτών, πολλά από τα οποία είναι μικροσκοπικά και αόρατα με γυμνό μάτι, άλλα όμως φθάνουν ακόμα και τα 30 μέτρα μήκος. Έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε

σχέση με τη σύγχρονη διατροφή, την κοσμητολογία, την οικονομία, και δεν έχουν καμιά σχέση με τα θαλάσσια Αγγειόσπερμα που αρκετοί στην Ελλάδα λανθασμένα αποκαλούν «φύκια». ■

Μα.Α.

Αυτά είναι τα φύκια



Πρόγραμμα Εκδρομών

Τα μέλη μας και οι φίλοι τους μπορούν να εγγραφούν στις πολυήμερες εκδρομές αμέσως μετά την ανακοίνωση του προγράμματος εκδρομών, αλλά μόνο με ταυτόχρονη πληρωμή της προκαταβολής στο γραφείο Syrigos Travel (210-3223000, 3235500). Η εξόφληση του τιμήματος της εκδρομής πρέπει να γίνει το αργότερο δύο εβδομάδες πριν από την αναχώρηση. Μετά την ημερομηνία αυτή η ΕΕΠΦ διατηρεί το δικαίωμα να προσφέρει θέσεις που δεν έχουν εξοφληθεί πλήρως σε άλλους, με τη σειρά εγγραφής τους σε λίστα αναμονής. Για τις μονοήμερες εκδρομές, ισχύει λίστα προτεραιότητας ως προς την εγγραφή.

Σάββατο 7 Οκτωβρίου	Ζαρούχλα-Λίμνη Τσιβλού. Πεζοπορία γύρω από τη λίμνη και ορεινή πεζοπορία προς το διάσελο του Αγίου Νικολάου (2 και 3 ώρες, με διαλείμματα). Αρχηγός: Βασίλης Ηλιόπουλος
Κυριακή 8 Οκτωβρίου	Περιπάτος της Αθήνας και Ξενάγηση στη φύση. Διονυσίου Αρεοπαγίτου, λόφος Φιλοπάππου, Διατείχισμα και λόφος Πνύκας. Αρχηγός: Μαρτίνος Γκαϊλίχ
Κυριακή 15 Οκτωβρίου	Επίσκεψη στον Εθνικό Κήπο. Αρχηγός: Νίκος Ταμβάκης
Παρασκ.-Δευτέρα 27-30 Οκτωβρίου	Δυτική Ροδόπη. Το Παρθένο Δάσος του Φρακτού και οι καταρράκτες. Περπάτημα μέχρι 3 ώρες. Το δάσος Λεπίδα. Επίσκεψη στη Δράμα και στο πάρκο της. Αρχηγός: Νίκος Πέτρου
Παρασκ.-Κυριακή 3-5 Νοεμβρίου	Κίσσαβος, μαζί με τον Ορειβατικό Όμιλο της Λάρισας. Διανυκτέρευση στο καταφύγιο. Αρχηγός: Τίμος Χαραλαμπόπουλος
Σάββατο 11 Νοεμβρίου	Το Φαράγγι της Αγάλης, Εύβοια. Αρχηγός: Κώστας Πινιάτσης
Σάββατο 25 Νοεμβρίου	Φαρμακάς Αρχηγός: Τίμος Χαραλαμπόπουλος
Σάββατο 9 Δεκεμβρίου	Πάρνηθα Αρχηγός: Δημήτρης Βαβούρης

Πρόγραμμα Ομιλιών - Εκδηλώσεων

Οι ομιλίες γίνονται πάντοτε Δευτέρα βράδυ, στις 7.00 μ.μ., στα γραφεία της ΕΕΠΦ.

2 Οκτωβρίου	Η Φύση στην Αθήνα Ομιλητής: Μαρτίνος Γαϊλίχ
9 Οκτωβρίου	Η Ιστορία του Εθνικού Κήπου Ομιλητής: Νίκος Ταμβάκης
6 Νοεμβρίου	Η υπερθέρμανση του πλανήτη – σημερινή κατάσταση και προοπτικές Ομιλητής: Μάκης Απέργης
13 Νοεμβρίου	Origami. Πρακτική εξάσκηση στην παραδοσιακή ιαπωνική τέχνη, όπου διπλώνει κανείς χρωματιστό χαρτί με διάφορους τρόπους για να φτιάξει διακοσμητικά λουλούδια, ζώα, πουλιά κ.α. Εκπαιδευτής: Νάκη Καλλονά
20 Νοεμβρίου	Οδοιπορικό στη Νότια Μικρασία. Ομιλητής: Πέτρος Μπρούσαλης
11 Δεκεμβρίου	Το Δάσος της Δαδιάς Ομιλητής: Κωνσταντίνος Λιαρίκος

Νέα Μέλη

Αν ευχαριστηθήκατε διαβάζοντας το Περιοδικό μας και θέλετε να βοηθήσετε την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης στο έργο της, **γίνετε σήμερα μέλος ή γράψτε κάποιον γνωστό σας**, συμπληρώνοντας την παρακάτω αίτηση και στέλνοντάς την στα γραφεία μας, μαζί με τη συνδρομή. Θα λαμβάνετε τότε το περιοδικό κάθε τρίμηνο και θα έχετε έκπτωση στις εκδρομές και σε ορισμένες εκδόσεις μας.

Η συνδρομή για το 2006 είναι: Τακτικό μέλος 30 ΕΥΡΩ Νέος (έως 24 ετών) 15 ΕΥΡΩ
Αρωγό μέλος (οργανισμός, επιχείρηση) 60 ΕΥΡΩ Μέλος εξωτερικού 40 ΕΥΡΩ

Θέλω να εγγραφώ μέλος της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης

Τακτικό μέλος Νέος (έως 24 ετών) Μέλος εξωτερικού Αρωγό μέλος

Όνομα: Επώνυμο:

Επάγγελμα / Ιδιότητα:

Διεύθυνση:

T.K.: Πόλη: Χώρα:

Τηλέφωνο κατοικίας: Τηλέφωνο εργασίας:

Fax: E-mail:

Σας στέλνω τη συνδρομή μου με:

Κατάθεση στο λογαριασμό **120-00-2002-011678** στην **ALPHA BANK**

ή **Πάγια Εντολή** στον ίδιο λογαριασμό

Στην τελευταία περίπτωση θα πρέπει να συμπληρώσετε το έντυπο Πάγιας Εντολής Σταθερού Ποσού σε οποιοδήποτε κατάσταση της **ALPHA BANK**, σημειώνοντας το ονοματεπώνυμό σας στην 'Αιτιολογία'.

Τραπεζική επιταγή Ταχυδρομική επιταγή Πιστωτική κάρτα VISA

Όνομα κατόχου κάρτας:

Αριθμός κάρτας:

Ημερομηνία λήξης: Υπογραφή:

Παλαιά Μέλη

Μπορείτε και σείς να εξοφλήσετε τη συνδρομή σας για το 2006 με έναν απο τους παραπάνω τρόπους. Θα σας εξυπηρετούσε, ίσως, να χρησιμοποιήσετε τη μέθοδο της **Πάγιας Εντολής**. Ειδοποιήστε μας αν κάποια στοιχεία σας έχουν αλλάξει.

Δωρεές

Δεχόμαστε ευχαρίστως δωρεές που ενισχύουν τις διάφορες δραστηριότητες της ΕΕΠΦ.

Μπορείτε να καταθέσετε τη δωρεά σας στο λογαριασμό **120-00-2002-011678** στην **ALPHA BANK**, **ειδοποιώντας μας**, ή να μας τη στείλετε με όποιο τρόπο επιθυμείτε. Σε κάθε περίπτωση θα σας δοθεί το νόμιμο παραστατικό, για φορολογική χρήση.

Μεταξύ Απριλίου και Ιουνίου μας είχαν ενισχύσει με δωρεές για τους σκοπούς της ΕΕΠΦ, οι:

Διδώ Κώνστα €100, Μαρία Τσαμπούλου, Αναστάσιος Λεγάκης, Κωνσταντίνος Τσελέπης, Χαρούλα Κωνσταντινίδου και 1ο Δημοτικό Σχολείο Αγ. Βαρβάρας.

Ευχαριστούμε θερμά τους δωρητές



**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ**
Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Τεκ. Γραφείο Κ.Ε.Μ.Π.Α.
Αριθμός Λόγους 2126



ΕΝΤΥΠΟ
ΚΛΕΙΣΤΟ
ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ
1164/97
Κ.Ε.Μ.Π.Α.



Μπαλέτο, pas de deux...